

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота
на тему: «ГІРСЬКОЛИЖНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ»

Допущено до захисту

«24» листопада 2022 року

здобувача групи Т 01-21з
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туризмознавство
за спеціальністю 242 Туризм
Острроверхої Анастасії Дмитрівни

Завідувач кафедри
психології і туризму

_____ проф. Бондаренко О. Ф.
(підпис)

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Гедін М.С.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження	7
1.2. Методи дослідження розвитку гірськолижного туризму	17
1.3. Гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу України	27
РОЗДІЛ 2 . АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ.....	37
2.1. Історія розвитку українських гірськолижних курортів.....	37
2.2. Інфраструктура і технічна оснащеність гірськолижних курортів України.	48
2.3. Особливості управління гірськолижним туристичним центрами в Україні	65
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНИХ КУРОРТІВ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС.....	75
3.1. Фактори сталого розвитку гірських територій України	75
3.2. Розробка плану відновлення гірськолижних курортів України.....	85
ВИСНОВКИ.....	95
РЕЗЮМЕ/ RESUME.....	101
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З самого початку існування цивілізованого суспільства людині потрібен був відпочинок. І з розвитком людства туристична індустрія розвивалася разом із усіма іншими.

В даний час туризм є однією з найбільших та най динамічніших галузей економіки. Високі темпи його розвитку, великі обсяги валютної виручки активно впливають на різні галузі економіки, що сприяє формуванню власної туристичної галузі. На сектор туризму припадає близько 6% світового валового національного продукту, 7% світових інвестицій, кожне шістнадцяте робоче місце, 11% світових споживчих витрат. Таким чином, у наші дні неможливо не помітити величезного впливу, який туристична галузь чинить на світову економіку. [1].

На Україні є все те, що в наступні десять років матиме великий попит у туристів - екстремальність, краса та неповторна своєрідність. Формування значних туристських потоків сприяє подальшому розвитку різноманіття видів туризму.

В даний час гірськолижний туризм є одним з масових видів туризму, який сприяє гармонійному розвитку людини та зміцненню її здоров'я і все ширше використовується як активного відпочинку.

Забезпечення необхідного комфорту при масовому відпочинку гірськолижників призвели до створення цілої індустрії гірськолижного туризму, яка займає чільне місце у національній економіці країни, яка спеціалізуються на зимових видах відпочинку.

Гірськолижний туризм в Україні знаходиться на стадії розвитку. Потреби в цьому виді туристично-рекреаційної діяльності в регіоні високі, а попит стабільний. Спеціалізована туристична інфраструктура створюється та розширюється:

- майже щороку вводяться в експлуатацію нові гірськолижні курорти;

- створюються проекти для великих гірськолижних курортів та зимових баз відпочинку в регіоні;
- розглядається можливість виведення цього виду діяльності на вищий рівень (загальноукраїнський, міжнародний);
- у кількох місцях області триває нове будівництво;
- високий ступінь скупченості гірськолижних підйомників і схилів у зимовий сезон, що має лише незначні перепади в обсязі послуг, особливо в морозні, дощові або малосніжні періоди;
- попит на обладнання для зимового відпочинку стабільний. Кількість людей, що користуються цим видом туризму та відпочинку в Україні, перевищує кількість людей у багатьох інших регіонах європейської частини України;
- інформація про пропозиції здійснюється з використанням різних засобів масової інформації та форм комунікації;
- зовнішня, вулична реклама часто додається до електронних та паперових носіїв інформації.

В Україні гірськолижний відпочинок розкрився як масова діяльність людей та як галузь економіки (тоді як обсяги щороку зростають, а попит та попит не слабшає).

Таким чином, актуальність обраної теми дослідження базується на нагальній необхідності розробки нових підходів до планування та управління розвитком гірськолижних курортів в Україні, які відповідають принципам сталості, що забезпечують збереження природних територій з формування високого рівня життя місцевого населення.

Постановка проблеми. Стан українського ринку гірськолижного туризму показує, що його унікальна роль поки що погано усвідомлюється нашої країні всіх рівнях управління. Вітчизняні гірськолижні курорти нечисленні, технічно та організаційно погано оснащені і на них практично відсутня інфраструктура відпочинку та розваг. У організацій, що спеціалізуються на гірськолижному туризмі, стоїть завдання розробка

ефективних методів розвитку вітчизняного гірськолижного туризму та його просування на національному та міжнародному ринках.

Ступінь розробленості теми в туристознавчій літературі. Значний внесок у дослідження розвитку туризму в Україні зробили такі українські вчені, як: Василюха Н. В., Індус К. П., Готько Н. М. та ін..

Широкий спектр наукових досліджень у галузі туризму України зробили такі дослідники, як: Гафіяк М. І., Капаціла В. І., Мороз О. Ф. та ін.

Велику кількість наукових матеріалів, присвячених вивченню питання гірськолижного туризму в Україні, було підготовлено такими авторами, як: Клапчук О., Кузик С.П., Троценко Л. та ін.

Об'єктом дослідження є гірськолижний туризм в Україні.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Метою дослідження є оцінка стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Для досягнення мети в роботі було поставлено і вирішено наступні **завдання:**

- розкрити понятійно-термінологічний апарат дослідження;
- методи дослідження розвитку гірськолижного туризму;
- схарактеризувати гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу України;
- виділити історію розвитку українських гірськолижних курортів;
- розглянути інфраструктуру і технічну оснащеність гірськолижних курортів України;
- визначити особливості управління гірськолижним туристичними центрами в Україні;
- розкрити фактори сталого розвитку гірських територій України;
- розробити план відновлення гірськолижних курортів України.

У процесі роботи були застосовані наступні **методи і прийоми дослідження**: збір, обробка та узагальнення інформації. В роботі застосовувалися наступні види аналізу:

за допомогою методів системного, логічного аналізу та теоретичного узагальнення, було здійснено теоретичне узагальнення основ дослідження гірськолижного туризму;

методи статистичної обробки інформації та методи проблемного та порівняльного аналізу, було використано для аналізу розвитку гірськолижного туризму в Україні

статистичний, графічний, динамічні методи оцінки ефективності інвестиційних проектів стали основою для дослідження перспективи розвитку гірськолижних курортів України у воєнний та післявоєнний час.

Практичне значення отриманих результатів: дослідження полягає в тому, що основні положення та рекомендації, викладені в роботі, сприяють розвитку теорії управління гірськими районами і можуть стати методологічною основою для розробки стратегічних програм розвитку туризму у гірських районах створення нормативної бази для регулювання розвитку гірського туризму.

Апробація результатів роботи та публікацій: головні положення та результати кваліфікаційної роботи представлені у виступі на міжнародній конференції: Островерха А.Д. Особливості розвитку гірськолижного туризму в Європі. // «Ad orbem per linguas. До світу через мови». Міжнародна студентська науково-практична відеоконференція «Світ цінностей і цінності у світі», 13–14 травня 2021 року

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена її метою та завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел із 86 найменування, а також 1 додатку. Кваліфікаційну роботу магістра викладено на 111 сторінках друкованого тексту включаючи 96 сторінок основного тексту

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження

Індустрія туризму – один із найважливіших чинників економічної стабільності. Щороку мільйони туристів подорожують всією земною кулею. І щороку країни, які відвідують туристи, поповнюють державну скарбницю рахунок вливання туристських коштів. Крім національного благополуччя, туризм грає вирішальну роль розвитку культурних і міжетнічних відносин.

Слово «туризм» походить від кореневої основи «тур», що означає прогулянка, подорож. Існує понад двісті визначень туризму, найпростіші з яких розглядають лише будь-які його межі, наприклад відпочинок чи оздоровлення, і тому є далеко неповними. До таких визначень належать, наприклад, такі: туризм - найкращий відпочинок, туризм - один із видів спорту або один із засобів фізичного виховання, туризм - один із засобів пізнання та естетичного виховання тощо [2, с. 17].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі вироблено багато підходів до визначення поняття «туризм». Ці підходи базуються на різних ознаках і можуть бути об'єднані в декілька груп:

- туризм - тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну або іншу місцевість у межах своєї країни у вільний час з метою отримання задоволення та відпочинку, оздоровчих та лікувальних, гостьових, пізнавальних, релігійних чи професійно-ділових, але без заняття на місці тимчасове перебування роботою[3, с.123];

- туризм як складна соціально-економічна система, основу якої складає багатогалузевий виробничий комплекс, який називається туристською індустрією[4, с.18];

- туризм як тимчасові виїзди громадян та осіб без громадянства у вільний час з постійного місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійних,

спортивних, релігійних, ділових, освітніх та інших цілях на строк не менше 24 годин та не більше 6 місяців та без зайняття оплачуваною діяльністю у місці тимчасового перебування[1, с.178];

- туризм як сегмент ринкової економіки, на якому взаємодіють різні підприємства господарського комплексу з метою пропозиції товару, що задовольняє туристичний інтерес [5, с.64].

Останнє визначення поняття «туризм» є найбільш повним, оскільки враховує всі ознаки, що відрізняють туризм від подорожі та інших видів переміщень.

Туризм позитивно впливає на інші галузі народного господарства, стимулює економічний розвиток території, збільшує зайнятість місцевого населення. Туризм - категорія економічна, оскільки держава, приймаючи туриста, продає йому місцеві послуги, створює робочі місця своїх громадян, отримує величезні доходи від ввезення валюти. У багатьох країнах туризм є найприбутковішим видом економічної діяльності. З економічної точки зору, туризм - це виробництво і реалізація тур послуг і товарів різними організаціями, що мають туристичні ресурси[6, с.77].

Туризм має низку найважливіших ознак, розглянемо їх.

Перша найважливіша ознака туризму - це вільний час людини. Під вільним часом у туризмі слід розуміти час відпустки, канікул, вихідних та святкових днів, час після виходу на пенсію.

Друга найважливіша ознака туризму – це мета переміщення. У визначенні чітко зазначені ці цілі: оздоровчі, пізнавальні, професійні, спортивні, релігійні, ділові та освітні.

Третя ознака встановлює тимчасові рамки туристичного переміщення - щонайменше 24 годин і трохи більше 6 місяців, що надзвичайно важливо задля туристської статистики та економіки туристичної індустрії.

Четверта ознака, що характеризує туристські переміщення, передбачає неможливість заняття оплачуваною діяльністю на місці тимчасового перебування. Це означає, що турист крім вільного часу повинен мати і вільні

кошти, які він готовий витратити на певні цілі, пов'язані з відпочинком та відновленням організму[7, с.47].

Отже, туризм можна визначити просто як об'єктивне соціальне явище, що задовольняє потреби людини у вихованні, пізнанні, спілкуванні, відпочинку. Тому туризм доцільно визначати як особливий вид діяльності в умовах подорожей, у вільний від роботи час для задоволення потреб людини у фізичному та моральному вихованні, пізнанні навколишнього середовища, спілкуванні, відпочинку з використанням засобів туризму у досягненні туристських цілей: оздоровчих, спортивних, культурно-пізнавальних, краєзнавчо-дослідницьких, професійно-ділових тощо .

Туристська індустрія постійно розвивається і вдосконалюється, пропонуючи нові послуги туристам, особливо молоді, якої вже недостатньо традиційних видів туризму, їй набридла пересиченість комфортом, спокійним відпочинком в готелях. Виникає необхідність створення умов для активного відпочинку[6, с.78].

У сучасному світі одним із найпопулярніших видів туризму є гірськолижний. Стрімке зростання даної сфери туризму привело до створення найсучасніших гірськолижних курортів. У низці регіонів та країн з'явилася ціла індустрія зимового активного відпочинку, яка зайняла провідні позиції у національній економіці. В даний час більш ніж у 70 країнах функціонують гірськолижні курорти, у всьому світі відкрито понад 4 тисячі спеціалізованих гірськолижних центрів, а тисячі гірських схилів обладнані 25 тисячами механічних витягів. За статистикою, у дев'яти із десяти випадків турист, який відвідав гірськолижний курорт хоча б один раз, знову їде кататися в гори [4, с.60]

Гірськолижний туризм, різновид гірського туризму, спуск з гір природними сніговими схилами або спеціально підготовленими трасами на лижах.

Катання на лижах з гір приваблює не лише туристів та спортсменів гірськолижників, а й численних шанувальників лижного спорту та любителів

зимового відпочинку в горах. Незважаючи на порівняно дороге спорядження, гірськолижний туризм набув широкої популярності: починаючи з 50-х років. ХХ ст. у багатьох країнах створюються гірськолижні центри з комфортабельними готелями чи пансіонатами, спеціально обладнаними трасами, контрольно-рятувальною службою[8,с.18].

До гірськолижного туризму відносять також гірські походи, у яких основним засобом пересування є гірські лижі. Такі походи вимагають від туристів певних навичок та технічної підготовки у проходженні як гірських, так і лижних маршрутів.

Гірські лижі один із найстаріших видів активного відпочинку. З часом кількість охочих покататися на гірських лижах не зменшилася, а скоріше збільшилася. До того ж, зараз набагато якісніший і різноманітніший гірськолижний сервіс, ніж років 10 тому. Майже у будь-якому гірськолижному курорті є спуски як для професіоналів, так і для новачків, яких завжди можуть навчити правильно кататися місцеві інструктори.

Сноубординг – спуск снігом із гірських схилів на спеціально обладнаній дошці. Це більш агресивний, активний та екстремальний вигляд, ніж гірські лижі. Зараз зроблено багато спеціальних трас із трамплінами та іншими всілякими перешкодами, на яких сноубордисти можуть витворювати різні акробатичні трюки [9,с.111].

Екстремальні захоплення, пов'язані з гірськими лижами та сноубордом, можна розділити на кілька груп: freeskiing або freeride – це спуск по крутих непередбачених схилах зі складним рельєфом; heliskiing – те саме, але з використанням вертольота як засіб доставки на гору; ski-touring (randonee ski) - скі-тур, гірський туризм з використанням лиж та спеціальних кріплень для підйому в гору; skimountaineering (лижний альпінізм) – сходження на гору з метою спуститися з вершини на лижах чи сноуборді (використання страховки або будь-якого додаткового спорядження, крім лиж, на спуску порушує «чистоту» такого сходження); В останні роки з'явилася new school - щось на зразок сноубордичного фрістайлу [3, с.125].

Для занять гірськими лижами створені великі комфортабельні туристичні бази, мікрорістечка, що складаються з кемпінгів. Вони перетворилися на справжні курорти, які використовують лікувальні властивості гірського клімату.

Гірськолижний курорт – місце відпочинку та розваги з розвиненою інфраструктурою. Зазвичай розташовується на горі або великому пагорбі і включає гірськолижні траси та супутні послуги. Як правило, на гірськолижному курорті є гірськолижні витяги, пункти прокату інвентарю, заклади громадського харчування, паркування [8, с.23].

Даний вид туризму має низку особливостей, що відрізняють його від інших видів.

По-перше, це особливості засобів розміщення у гірськолижному туризмі. Розміщення передбачено у спеціалізованих готелях типу гірських шале, архітектурно вписаних у навколишній пейзаж та розташованих поблизу гірськолижних трас.

По-друге, поблизу готелів має бути обов'язково наявність витягів. Витяги діляться на кілька типів: бугельні, крісельні, кабінні, гондольні. Готелі розташовані поблизу гірськолижних трас [9, с. 112].

Ще однією з особливостей гірськолижних комплексів є довжина трас. За ступенем складності траси поділяються на зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі велику роль вартісному відіграє асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокат спорядження, ski pass [10, с. 39].

Гірськолижний туризм відрізняється масою переваг і може стати відмінною пригодою, як для спортсменів, так і для любителів.

У туристичній ієрархії, особливо на території Європи, на першому місці міцно влаштувався так званий екологічний туризм. Люди із задоволенням відправляються в тривалі подорожі, насолоджуючись пишнотою природних ландшафтів і національних парків. Вони досліджують місця, далекі від

цивілізації, знайомляться зі способом життя місцевих жителів і насолоджуються єднанням з природою [9, с.113].

На другому місці перебуває пляжний туризм. Досить буде згадати райські піщані пляжі, блакитне море і безкраї океани, як відразу стає зрозуміло, чому цей вид туризму назавжди залишиться в трійці лідерів. Гірськолижний туризм в останнє десятиліття займає третє місце і тому існує безліч пояснень. Незважаючи на всю привабливість цього відпочинку, його навряд чи можна назвати бюджетним. Не секрет, що для подібних зимових курортів необхідно відмінне технічне обладнання і добре розвинена інфраструктура. Крім цього, власники курортів намагаються забезпечувати своїм постояльцям кращі умови і пропонують повний список послуг в своїх готелях. Саме тому гірськолижний курорт міцно влаштувався не тільки в лідерах рейтингу популярності, але і займає одне з перших місць в числі дорогих видів відпочинку [6, с.80].

Головною мотивацією цього виду відпочинку вважається заняття тим чи іншим видом спорту, який можливий на гірськолижних схилах. Крім цього у відпочиваючих є додаткове мотивування, яке включає в себе: відпочинок, розвагу, екскурсії, оздоровлення та інше дозвілля.

Основні споживачі гірськолижного туризму, як правило, спортсмени, молодь і доросла аудиторія. Нерідко в подібні тури відправляються цілі сім'ї, разом з дітьми. Для таких випадків на гірськолижних курортах спеціально передбачені дитячі траси для спусків на лижах чи сноуборді, і інші дитячі клуби та тренування.

Середня тривалість гірськолижних турів становить від 7 до 14 днів. У туристичних агентствах можна оформити менше або більше, але як показує практика, люди найчастіше відправляються у відпустку на 7-10 днів.

Готелі для гірськолижного туризму, в основному, розміщуються в мальовничій гірській місцевості. Архітектура готелей неодмінно повинна органічно поєднуватися з природним ландшафтом. У Європі особливою популярністю користуються невеликі дерев'яні будиночки, розраховані на

одну або дві сім'ї. Будівництво готелів в гірській місцевості досить важке, так як необхідно вирішити проблему з транспортними комунікаціями, зв'язком з населеними пунктами, а також інженерне забезпеченням (каналізація, водопровід, газ та інше) [3, с.126].

Сучасний гірськолижний центр включає:

1. схили схилів різної довжини та складності, включаючи навчальні схили;
2. систему канатно-крісельних буксируваних доріг-підйомників;
3. колійна служба та контрольно-рятувальна служба;
4. пункти прокату лижного спорядження;
5. фельдшерсько-акушерський пункт. Відпочинок на гірськолижному курорті пов'язаний з фізичними навантаженнями, які можуть бути небезпечними, також є ймовірність травмування;
6. лижні школи з висококласними інструкторами;
7. готельні комплекси;
8. апре-скі (відпочинок після катання) - це ковзанки та санні траси, боулінг, а також сауни з гірками, басейни, ресторани та бари, диско-клуби, кінотеатр, музеї, магазини та капки, пара планеризм, пішохідні екскурсії до місцевих пам'яток природи тощо [9, с.114].

Найбільш придатними для гірськолижного туризму вважаються пологі схили довжиною від декількох сотень метрів до декількох кілометрів з ухилом до 25 °, покриті шаром снігу товщиною не менше 30 см. Для того щоб навчитися техніці спуску в горах, як правило, використовуються тренувальні доріжки довжиною до 300 м із нахилом 10-20 °. Найдосвідченіші гірськолижні туристи спускаються по спортивних трасах довжиною від 150 м (для слалому) до 3,5 км (для гірських лиж) з нахилом 15-35 °, або вздовж вільних доріжок (фігурне катання). Для підйому на початкові (верхні) точки схилів туристичні лижники використовують буксирування (волочіння) підйомники або канатні дороги.[11, с.129]

Гірськолижний схил - це визначена зона схилу, захищена від нетипових небезпек, зокрема лавин, яка маркується, контролюється та регулярно тренується. Лижна траса - це об'єднання декількох з'єднаних між собою трас. Безкоштовний лижний простір - це частина гірськолижного регіону, яка жодним чином не позначена, не захищена і не піддається будь-якій спеціальній обробці.

Гірськолижні траси відрізняються рівнем складності і тому у них різні спеціальні позначення.(Таблиця 1.1) Як правило, гірськолижні курорти володіють всіма категоріями трас, для того щоб залучити як професіоналів, так і новачків.[12, с.74]

Таблиця 1.1

Основні вимоги до гірськолижних трас [12, с.75-76]

Вимоги	Зелена	Синя	Червона	Чорна
Рельєф ландшафту (Легкий, різноманітний, із середніми та більшими за рівню нахилу ділянками)	легкий	Легкий (різноманітний)	Різноманітний з легким, середнім і не дуже різкими за рівнем нахилу ділянками	Різноманітний з легким, середнім і великим по рівню нахилу ділянкам
Кут нахилу траси (Поздовжній і поперечний нахил), в%	Від 5% до 15%	До 25%	до 40%	Понад 40%
Ширина траси	Від 15 до 40 м	Від 20 до 40 м	Від 30 до 40 м	Від 35 до 40 м
Профіль ділянки	Легкий рівномірний нахил з місцем для зупинки	Переливаються, легкі різноманітні нахили	Різноманітний без різких кордонів і бічних нахилів	З різним відхиленням і відповідним з'єднанням нахилів
Небезпечні ділянки	Не допускаються	Слід уникати	Допускаються як виняток. Їх слід обов'язково убезпечити	Слід уникати нахил понад 60%, і різкі бічні нахили, при цьому їх необхідно обов'язково убезпечити

Рівень складності гірськолижної траси відзначається особливим кольором і ділиться на 4 категорії:

Зелена траса. Це прості і легкі спуски, які дозволяють починаючому гірськолижникові їхати по прямій траєкторії, при цьому не набираючи велику швидкість. Подібні траси дуже доглянуті.

Синя траса. Дані траси поєднують в собі змінний рельєф і високу крутизну, що робить катання більш захоплюючим. Тут також відзначено ретельна доглянутість і повна відсутність горбів, що робить цю трасу такою ж безпечною, як зелена. Синю трасу воліють досвідчені лижники, які вже освоїли техніку поворотів великого радіуса і можуть розвинути високу швидкість.

Червоні траси. Даними видами користуються досвідчені професійні гірськолижники, які добре володіють технікою поворотів малого радіуса і без праці розвивають високу швидкість. Ці траси відзначені великою крутизною і відсутністю пологих ділянок, що робить її менш безпечною, ніж синя. На них також іноді присутні короткі круті ділянки, спуск по яким може привести до небажаних наслідків. Червоні траси доглянуті, але до вечора на них можуть утворюватися горби, якщо протягом дня каталося багато людей.

Чорні траси. Такі види призначені виключно для експертів. Вони відрізняються вузькими, що не пологими місцями, крутими поворотами і різким перепадом рельєфу. Чорні схили менш доглянуті, ніж інші і тому на них нерідко зустрічаються горби і крутий цілинний сніг. [12, с. 77].

Можна виділити наступні фактори, які спричиняють зручність і привабливість гірськолижного відпочинку: довжина і різноманітність трас. Високогірний рельєф, висота місцевості, неповторність ландшафтів, природа рослинності, відсутність лавин і селенебезпечності; кількість снігопадів на гірських схилах залежить не тільки від висоти, але і від розташування ділянки. Станом снігового покриву залежить не тільки від температури, але і від вітру, що носить сніг на опуклою ділянки і формування жорстких снігових застругів

Щоб виключити його негативний вплив, прокладені маршрути лісові схили. На них краще зберігається сніговий покрив і забезпечує більш комфортне відчуття їзди. Однак в цьому випадку потрібні додаткові витрати на розчищення маршруту від дерев. Там, де дмуть сильні вітри, сніг швидко твердне, утворюючи снігові дошки покриті застругами. Такі умови часто зустрічаються у великих висотах гір, а також в місцях масового катання на крутих спусках, сніг він стає твердим і крижаним через те, що лижники закатають його;

- велике значення в роботі гірськолижного курорту має тривалість лижного сезону, наявність від чотирьох до п'яти місяці року з щільним сніговим покривом. Його можна збільшити вибір трас на південних схилах для використання в основному в зимку і на північних схилах для катання на лижах навесні. З якість снігового покриву залежить від термінів початку і закінчення зимового сезону.;

- погодні умови лижного сезону[13, с.27].

Таким чином, гірськолижний туризм належить до особливих видів туризму, оскільки він є комбінованим видом туризму і включає елементи таких видів: лікувально - оздоровчий, рекреаційний, аматорський спорт, екологічний туризм. Гірськолижний туризм є яскраво вираженим сезонним видом туризму. Для створення туристичного продукту гірськолижний туризм є капіталомістким та трудомістким видом туризму. Цей вид туризму має ряд особливостей, що відрізняють його від інших, більш простих видів. Перш за все слід зазначити особливості розміщення в гірськолижному туризмі. Проживання пропонується в спеціалізованих готелях, таких як гірські шале, архітектурно інтегровані в навколишній пейзаж. Готелі розташовані недалеко від гірськолижних схилів. За ступенем складності маршрути поділяються на зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі комплекс додаткових послуг відіграє важливу роль у вартості: послуги інструктора, оренда спорядження, лижний квиток.

1.2. Методи дослідження розвитку гірськолижного туризму

Роль гірськолижного туризму у світовій економіці неухильно зростає. Ця галузь належить до найбільш дохідних галузей світового господарства, що динамічно розвивається. Гірськолижний туризм, розвиваючись, забезпечує розвиток суміжних галузей, сприяє створенню нових робочих місць в індустрії туризму та гостинності, розвитку конкурентоспроможності національної економіки.

Туризм як соціально-економічна діяльність зародився на початку XIX століття Англії. Через століття туризм перетворився на суспільне явище величезного масштабу. До середини XX століття біля Західної Європи, і особливо США почала складатися спеціальна соціально- економічна система, яка до кінця XX століття набула міжнародного характеру - промисловість туризму [14, с.33].

Знайомство з будь-якою наукою починається із двох ключових питань: що і як вона вивчає. Науки розрізняються предметом дослідження, методом пізнання навколишнього світу, а також завданнями, що стоять перед ними.

Актуальність поглибленої теоретичної розробки соціально-економічних питань розвитку гірськолижного туризму викликається як вищевказаними причинами. Нині склалася ситуація, коли назріла необхідність осмислення предмета вивчення гірськолижного туризму, як особливого наукового явища. Визначення свого предмета дослідження дуже важливе, тому що звідси випливають і ті завдання, які мають бути вирішені у процесі вивчення особливостей соціально-економічної системи туристичної індустрії.

Індустрія туризму є складною міжгалузеву системою, яка включена до національної економіки. Однак система поглядів на це явище у світовій науковій громадськості постійно змінюється. Традиційно під індустрією туризму розуміється міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні тур продукту, здатного задовольнити потреби населення у проведенні дозвілля, подорожах відпочинку та оздоровлення

шляхом виробництва та реалізації товарів та послуг туристського призначення [15, с.59].

У наукових дослідженнях щодо індустрії туризму склалося три підходи: рекреаційно-географічний, соціально-географічний і соціально-економічний.

Необхідно звернути увагу, що донедавна у вітчизняній науці спостерігався практично автономний розвиток рекреаційно-географічного та соціально-економічного підходів до дослідження тур індустрії.

Довгий час для вивчення індустрії туризму застосовували рекреаційно-географічний підхід, що ґрунтується на характеристиці природних, культурних та історичних ресурсів, сформованих туристичних маршрутах та спеціалізації за видами відпочинку.

Соціально-географічний підхід обґрунтував необхідність надання уваги до комфортабельності умов розміщення населення, які заслуговують на інтерес до культурних, історичних, розважальних, дозвільних та інших об'єктів за основними спеціальними критеріями.

Основними компонентами дослідження розвитку гірськолижного туризму є:

- сфера діяльності: промисловості туризму;
- об'єкт діяльності: тур продукт, тур послуги;
- суб'єкти діяльності: турист, тур фірма, держава[16, с.57].

Враховуючи вищевикладене, гірськолижний туризм можна визначити як особливу сферу науки, де здійснюється діяльність підприємств індустрії туризму. Таким чином, туризм, будучи конкретною дисципліною, є прикладною наукою. І як будь-яка інша наука (історія, біологія, фізика тощо), туризм має власний предмет дослідження.

Виходячи з вищенаведеного визначення, можна виділити такі напрями соціально-економічних досліджень, що мають безпосереднє відношення до розвитку гірськолижного туризму:

- поведінка туриста як споживача туристських послуг;
- поведінка туристичної фірми на туристському ринку;

- механізм функціонування ринку туристських послуг;
- виробництво тур продукту, оцінка витрат та формування ціни;
- вплив туризму в розвитку національної економіки [17, с.29].

У наукових дослідженнях гірськолижного туризму слід розрізняти дві групи методів: загальні та локальні.

Загальні методи висловлюють наявність загальних підходів до наукового осмислення дійсності загалом, дають загальну філософсько-методологічну базу, світоглядний, методологічний стрижень дослідження. Ці методи можуть бути визначені як методологічні підходи і як напрями соціально-економічної методології.

Локальні методи являють собою конкретні інструменти та прийоми, засоби, за допомогою яких досліджуються ті чи інші сторони та аспекти туристичної системи. Серед них слід виділяти як специфічні методи, прив'язані до тієї чи іншої методології, і універсальні методи, які можна використовувати під час реалізації будь-якої методології. До останніх відносять:

- аналіз (розчленування об'єкта дослідження на окремі елементи) та синтез (з'єднання окремих елементів в єдине ціле);
- індукція (виведення спільного з приватних фактів) та дедукція (рух від загального до приватного);
- абстракція (виділення істотних властивостей предмета при відсіканні з інших властивостей), припущення «за інших рівних умов», узагальнення (загальні, зокрема усереднені чи найімовірніші, характеристики) та інших.

Єдиною методологічною основою, що органічно пов'язує різні наукові уявлення про гірськолижний туризм у загальну концепцію, нині виступає системний підхід. Він орієнтований на розкриття сутності об'єктів (у разі туризму) як систем, вивчення їх різноманітних внутрішніх та зовнішніх зв'язків, визначення механізмів формування стійкої структури систем [18, с.57].

Системний підхід універсальний метод наукового дослідження. Змістом наукового знання стають великі та малі відкриття та закриті системи. Окремі явища чи його сукупності розглядаються не як узяті окремо, бо як частини, елементи і компоненти цілого. Незважаючи на те, що кожен елемент в іншій системі матиме і якісно відмінні індивідуальні властивості, водночас розгляд окремих явищ через систему явищ дозволяє розкрити їхню загальну системну специфіку. Через систему явищ можна виявити причинно-наслідкові зв'язку з-поміж них, тобто. закони та закономірності.

При аналізі соціально-економічних проблем розвитку туристичної індустрії часто використовують позитивний та нормативний аналіз.

Позитивний аналіз дає нам можливість побачити соціально-економічні явища та процеси такими, якими вони є насправді, він вивчає закономірності, відповідаючи на запитання «що буде, якщо?».

Нормативний аналіз ґрунтується на дослідженні того, що і як має бути. Нормативне твердження найчастіше виводиться із позитивного, але об'єктивні факти що неспроможні довести його істинності чи хибності. При нормативному аналізі виносяться оцінки – справедливо чи несправедливо, погано чи добре, припустимо чи неприпустимо[19, с.5].

Існують три основні типи оцінки туристично-рекреаційного потенціалу гірськолижного туризму: медико-біологічна (фізіологічна), психолого-естетична та технологічна (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Основні типи оцінки туристично-рекреаційного потенціалу гірськолижного туризму[19]

Тип оцінки	Характеристика оцінки	Методи оцінки
Медико -біологічна (фізіологічна) оцінка	Відбиває вплив природних чинників на організм людини та характеризує ступінь їхньої комфортності	- оцінка погодно-кліматичних умов для відпочинку та туризму
Психолого - естетична оцінка	Зводиться до визначення емоційної реакції людини на той чи інший природний комплекс	- оцінка естетичної цінності ландшафту
Технологічна оцінка	Відображає взаємодію людини та природного середовища за допомогою туристичної діяльності та техніки	- оцінка власне індустрії туризму

Також особливе значення у дослідженні закономірностей гірськолижного туризму має порівняння, у результаті відбувається зіставлення ознак, властивих двом чи кільком об'єктам, встановлення різниці між ними чи перебування у яких загального, здійснюване як органами почуттів, і з допомогою спеціальних пристроїв.

Аналіз та синтез. Синтез - поєднання компонентів складного явища. Теоретичний аналіз передбачає виділення в об'єкті основного та суттєвого, непомітного емпіричного зору. Теоретичний синтез – це знання, що розширює, що конструює щось нове, що виходить за рамки наявної основи

За допомогою цих методів усвідомлюються позитивні сторони проведення туристичних заходів, виявляються їхні слабкі ланки.

Функція аналізу полягає у виділенні різних ознак у туристській діяльності, які могли б бути прийняті як основа для систематизації фактів, розташування їх у хронологічному, функціональному, структурному порядку, що характеризує певну сторону розвитку досліджуваного об'єкта.

Функція синтезу полягає у встановленні зв'язків між фактами та об'єднання їх у групи з виділених підстав.

Індукція та дедукція. Індукція може бути визначена як метод переходу від знання окремих фактів до загального знання. Дедукція – це спосіб переходу від знання загальних закономірностей до приватного їх прояву.

Історичний та логічний методи засновані на діалектиці, тобто, взаємоперетворенні, історичного та логічного: вивчаючи історію, ми пізнаємо її об'єктивну логіку, вивчаючи ж предмет логічно, ми реконструюємо його історію[21, с.18].

Класифікація – метод наукового дослідження та узагальнення, суть якого полягає в тому, що досліджувані об'єкти, явища чи процеси упорядковуються у певні групи (класи) на основі будь-яких обраних ознак.

Так, при аналізі розвитку промисловості туризму особливу увагу приділяється класифікації видів туризму.

У кожному з напрямів науково-дослідної роботи в дослідженні розвитку гірськолижного туризму використовуються свої, специфічні методи дослідження, які обумовлені запитами практики, станом питання, що вирішується, накопиченим досвідом наукового пошуку в даній галузі знань. Поглиблене вивчення гірськолижного туризму як явища вимагає спільних зусиль вчених різних галузей знань: істориків, соціологів, педагогів, фізіологів, медиків, психологів. В основі ведення наукової роботи з питань туризму є кілька основних напрямів. Перший напрямок – туризм як важливий чинник зміцнення здоров'я – передбачає наукове обґрунтування занять туризмом з позиції оздоровчої спрямованості. За допомогою медико-біологічних наук (фізіологія, біохімія, гігієна, медицина) в даному випадку пояснюється механізм благотворного впливу природно-прикладних вправ, характерних для туризму, на стан здоров'я різного віку. При цьому повинні враховуватися особливості використання в оздоровчих цілях різних видів туризму, а також вплив складності та тривалості маршрутів, що надається на організм людини. За підсумками досліджень у цьому напрямку розробляються конкретні рекомендації, спрямовані на підвищення працездатності та покращення функціонального стану людини. Характер досліджень у туризмі за цим напрямом - експериментальний. Дані для аналізу переважно отримують шляхом періодичного медичного та педагогічного контролю за станом здоров'я, що займаються туризмом.

Особливу увагу слід приділити функціональній діагностиці. Використовуючи дані про зміни фізичного розвитку, фізичної підготовленості та функціонального стану, можна дати об'єктивну оцінку морфо функціональним перебудовам, що відбуваються в організмі під впливом занять туризмом [20, с.21].

Другий напрямок – ідейно-виховні функції гірськолижного туризму.

Мета досліджень у цьому напрямі – виявлення можливостей вирішення засобами туризму багатьох виховних завдань. Як відомо, організація походів молоді місцями революційної, бойової та трудової слави сприяє вирішенню

завдань з військово-патріотичного виховання. Тому значна частина досліджень з другого напрямку має забезпечити обґрунтування дієвих форм та методів виховання молодого покоління на героїчних традиціях становлення та розвитку нашої держави. Важливо тут і те, що в учасників походів поглиблюються знання з природознавства та краєзнавства, що також має стати об'єктом дослідження як фактора, що сприяє патріотичному вихованню. Важливе значення у походах має планова суспільно корисна робота їх учасників.

Шляхом досліджень необхідно конкретизувати форми цієї роботи, розробити досконалішу методику її проведення. Іншими словами, потрібне наукове обґрунтування всього різноманіття форм та методів трудового виховання засобами, властивими гірськолижного туризму. Враховуючи багаті можливості туризму у вихованні людини, необхідне наукове обґрунтування послідовності та комплексності рішення в умовах походів тих чи інших виховних завдань, щоб їх поєднання було найбільш оптимальним, спонукало займатися до розширення пізнавального інтересу до навколишніх явищ та предметів. У разі необхідні побудовані наукових засадах варіанти оптимізації багатьох виховних заходів за умов походів з урахуванням віку їх учасників.

Дослідження у цьому напрямі мають будуватися на експериментальному матеріалі, переважно отриманому умовах походу. Особлива проблема тут полягає у пошуку об'єктивних критеріїв, що дозволяють оцінити ефективність багатьох виховних заходів. Тому слід широко застосовувати конкретно соціологічні методи (анкетування, інтерв'ювання), а також методи експертних оцінок. Одна з цілей наукового пошуку – виявлення та узагальнення кращого досвіду окремих колективів у вирішенні виховних завдань засобами туризму[21, с.68].

Третій напрямок – науково-методичні та організаційні засади гірськолижного туризму. Дослідження тут мають виявити найбільш оптимальні дозування навантажень у навчально-тренувальному процесі та походах, властиві віку.

Необхідно визначити ефективну методику навчання тим чи іншим прийомам у туризмі, тобто наука повинна дати практиці обґрунтовані рекомендації щодо навчання техніки та тактики туризму. Ряд досліджень у третьому напрямі має виявити закономірності формування життєво необхідних умінь та навичок, а також розвитку рухових якостей використовуючи спрямовані заняття туризмом. Ефективність масової туристичної роботи багато в чому залежить від застосовуваних організаційних форм, які повинні відповідати поставленим завданням, враховувати вікові особливості тих, хто займається, а також наявні умови.

Пошук саме таких форм, повинен бути у полі зору дослідників. Основні наукові методи у третьому напрямку: педагогічний експеримент та педагогічні спостереження, тестування, контрольні вправи, інструментальні методи [18, с.62].

Четвертий напрямок – наукове забезпечення підготовки туристів високої кваліфікації – пов'язане з обґрунтуванням методик тренувальних занять з туризму. Сучасний спортивний туризм включає організацію та проведення складних категорійних походів, коли людина може опинитися в екстремальних умовах. У зв'язку з цим наукові дослідження проводяться для обґрунтування методик підготовки тих, хто займається спортивним туризмом, що враховують можливість вживання заходів оптимального життєзабезпечення в екстремальних умовах та виключення травматизму, тобто заходів забезпечення безпеки.

Наукові дослідження мають важливе прикладне значення у зв'язку з необхідністю освоєння нових важкодоступних районів. Науковий пошук резервних можливостей людського організму, закономірностей адаптації його до різних умов завжди був і буде в полі зору дослідників, і особливо складне завдання у цьому напрямі досліджень пов'язане з розробкою єдиної в масштабах країни комплексної програми контролю учасників туристських походів та маршрутних спостережень. Її реалізація на практиці дозволить вирішити такі завдання: виявлення критеріїв класифікації та визначення

методів еталонування туристичних маршрутів диференційовано за видами туризму; розробка принципів визначення безпечних термінів проведення туристських походів у різних географічних районах; вдосконалення методики суддівства змагань (чемпіонатів) за видами туризму та розрядних вимог щодо спортивного туризму; розробка та вдосконалення методів педагогічного та медичного контролю учасників туристських походів, визначення їх функціональних станів на маршрутах, дозування навантажень та оздоровчого ефекту туристських походів; розробка контрольних нормативів загальної та спеціальної фізичної підготовленості учасників туристських походів та рекомендацій щодо їх передпохідного та післяпохідного медичного контролю; вдосконалення змісту та методів маршрутних спостережень, які забезпечують не лише внутрішні потреби туризму (класифікаційні питання, проблеми районування, визначення безпечних термінів проведення походів, біокліматичні умови здійснення походів, контроль функціональних станів їх учасників, еталонування туристичних маршрутів), а й участь туристичних груп, особливо експедицій, у вирішенні проблем народногосподарського значення (вивчення адаптаційних можливостей організму людини в екстремальних умовах віддалених районів, метео спостереження, спостереження за рівнем води в річках та озерах, спостереження за завданнями природоохоронних організацій. Використовуються ті ж методи, що й у третьому напрямку[17].

П'ятий напрямок - наукові засади організації та управління масовою туристичною роботою. Враховуючи, що значення туризму в суспільстві зростає, потрібна науково обґрунтована структура його організації та управління. Ускладнює вирішення цього завдання та обставина, що масову туристичну роботу з населенням мають здійснювати багато державних та громадських організацій.

Тому необхідні обґрунтовані координаційні дії між ними та чіткий розподіл функціональних обов'язків. За допомогою наукових досліджень

визначаються найбільш відповідні сучасним умовам організаційна структура розвитку туризму, а також форми та методи масової туристичної роботи.

Удосконалення туристичної роботи неможливе також без відповідних професійних та громадських кадрів. Потреба в них, структура та зміст їхньої професійної підготовки визначаються науковими дослідженнями. Необхідність розв'язання задачі цілеспрямованого розвитку матеріально-технічної бази туризму змушує з наукових позицій підходити до обґрунтування потреб її подальшого вдосконалення з урахуванням множини взаємозалежних якісно-кількісних ознак. У зв'язку з цим дослідження з п'ятого напрямку мають будуватися на основі системного аналізу структури та змісту масової туристичної роботи, що проводиться різними організаціями.

Обробку одержаних результатів необхідно здійснювати методами математичної статистики. Крім того, тут потрібно використовувати методи нормування та програмування, угруповання, порівняння та зіставлення даних, а також узагальнення отриманих результатів. Слід зазначити, що подальший розвиток гірськолижного туризму в країні можливий лише за фундаментальних наукових досліджень, що охоплюють усі його основні аспекти у соціальному, педагогічному та економічному плані [16, с.78].

Отже, вибір методів дослідження розвитку гірськолижного туризму обумовлюється як природою досліджуваного явища, і завданнями, що ставить собі дослідник. За інших рівних умов саме метод багато в чому визначає глибину проникнення сутність об'єкта дослідження. Таким чином, при дослідженні розвитку гірськолижного туризму необхідно спиратися на комплексний підхід, який дозволить виявити взаємозв'язок між елементами та їх властивостями, взаємодію, як загальну форму зв'язку підсистем, предметів, явищ, що виявляється в тому, що модифікація окремого об'єкта й індустрії стає наслідком зміни іншого.

1.3. Гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу України

Гірськолижний туризм в Україні в останні роки стрімко розвивається і перетворюється не тільки на окремі гірськолижні траси чи окремі комплекси, а й на повноцінні сучасні гірськолижні курорти з усіма видами основних і додаткових послуг. Важливу роль у розвитку гірськолижного туризму відіграють природні фактори, їх особливості залежать від географічного розташування курорту. В Україні найбільшим центром гірськолижного туризму є Карпатський регіон, який налічує 16 гірськолижних курортів різної величини та складності трас, а також інфраструктурного забезпечення. [22, с.178]

Сучасний туристичний ринок пропонує своїм споживачам величезний вибір туристичних продуктів: пляжний, культурний, екологічний, сільський туризм тощо (рис. 1.1)

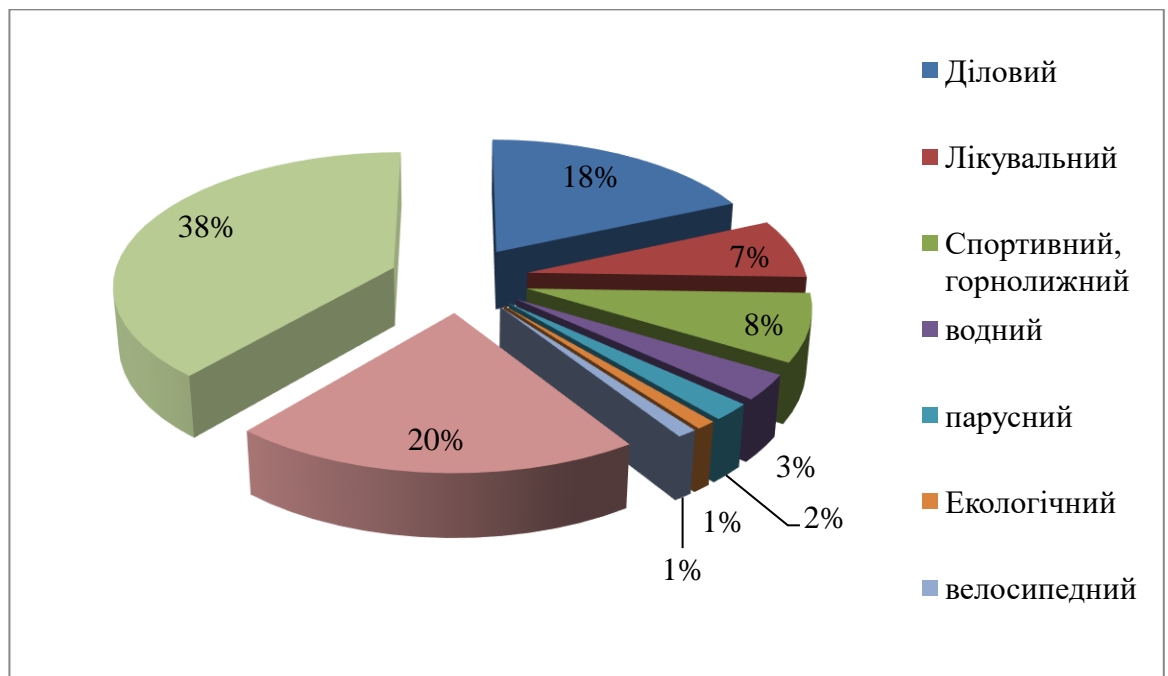

Рис. 1.1 Види туризму і їх частка на українському ринку (внутрішній туризм)[44]

Особливу нішу на ринку туристичних послуг займають продукти гірськолижного туризму. Розвиток гірських районів сприяв їх залученню до

туризму та відпочинку, оскільки гірські райони мають важливі оздоровчі та спортивні ресурси, які приваблюють велику кількість туристів. Україна має великі туристичні ресурси, які в даний час використовуються не повністю, це також впливає на гірськолижний туризм [44].

На сьогоднішній день завдяки наявним кліматичним і природним ресурсам гірськолижних курортів України, а також інвестиціям у перспективні гірськолижні курорти створена ціла індустрія зимових видів спорту. Сучасний гірськолижний курорт може запропонувати своїм клієнтам безліч різноманітних послуг, починаючи від групового трансферу на гірськолижний курорт, закінчуючи великою кількістю розважальних центрів. Основним ресурсом, заради якого приїжджають туристи, є гірськолижні траси, а саме їх різноманітність.

Гірськолижний туризм належить до спеціальних видів туризму, оскільки є комбінованим видом туризму і включає такі елементи: оздоровчий, рекреаційний, любительський спортивний, екологічний туризм. Зростання популярності гірськолижного спорту та відпочинку, вигідне прикордонне розташування Закарпаття забезпечить збільшення кількості туристів та посилення антропогенного навантаження на рельєф гірськолижних курортів області.

В останнє десятиліття у світі динамічно розвивається екологічний туризм. Закарпатська область має значний потенціал стати важливим центром екологічного туризму. Запорукою підприємницької та інвестиційної діяльності у розвитку туризму є ефективне рекреаційне освоєння та використання значної кількості особливо охоронюваних природних територій. Це сприятиме активізації розвитку туристичної інфраструктури та вдосконаленню територіальної організації туристичної діяльності. Практика багатьох заповідників і національних парків світу доводить, наскільки важлива роль туризму в досягненні їх фінансової самодостатності при збереженні екологічної рівноваги. [24, с. 93].

Карпатський регіон охоплює крайній захід України, а саме Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Закарпатську області. Загальна площа району становить 56,5 тис. кв. км, або 9,4% території держави. Карпатський регіон об'єднує південно-західні області України та межує з Волинською областю на півночі та Поділлям на сході. На заході та півдні її кордони збігаються з державним кордоном України[22, с.179].

Закарпатська область розташована в центрі Європи між чотирма країнами Центральної Європи (Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією) та двома областями України (Львівською та Івано-Франківською) і займає площу 12,8 тис. кв. км. Біля села є геодезичний знак географічного центру Європи. Бізнес в Раховському районі. Близько двох третин території Закарпаття займають гори. Область розташована на південно-західних схилах Українських Карпат і на прилеглий до них Закарпатській низовині, яка є частиною Середньо-дунайської низовини. Гірська частина області включає три групи асиметричних хребтів з більш крутими південно-західними схилами, які порізані численними долинами гірських річок. У центрі знаходиться ланцюг Полонських гір з плоскими вершинами - полонями, які вкриті полонинами і використовуються як пасовища (ці полонини: Рівна, Красна, Боржава, Свидовець та ін.). Найвища гора Українських Карпат – Говерла (2061 м над рівнем моря) [25, с,123].

Львівська область розташована в західній частині України. Цей край історично називають Галичиною. Площа району становить 21,8 тис. кв. км, що становить 3,6 % території України. Область займає південно-західну окраїну Східноєвропейської рівнини та західну частину північного макросхилу Українських Карпат. Львівська область межує на заході з Республікою Польща, на півночі з Волинською, на північному сході з Рівненською, на сході з Тернопільською, на південному сході з Івано-Франківською та на півдні із Закарпатською областями. На території області виділяють п'ять природних районів – Карпати на півдні, Карпатську височину, Подільську височину (плато) у центральній частині, Мале Полісся та Волинську височину на

півночі. Найвищими точками області є г. Пікуй (1405 м) на кордоні із Закарпатською областю та г. Камула (471 м) у рівнинній частині. [26, с.317].

Івано-Франківська область розташована на заході України, неподалік від географічного центру Європи. Її територія лежить у середніх широтах, у помірному кліматичному поясі. Кордони Івано-Франківської області проходять по дуже звивистій лінії, тому їх загальна протяжність становить близько 760 км. Конфігурація території Івано-Франківської області нагадує ромб, кожна сторона якого межує з однією із сусідніх областей. На північному сході – з Тернополем, а на південному сході вздовж Білого Черемоша та самого Черемошу – з Чернівцями. З північного заходу кордон примикає до Львівської області. Південно-західна межа Івано-Франківської області проходить по головному вододілу Карпат, який відокремлює басейн Тиси від басейнів Дністра і Пруту. На цій ділянці вона межує з українським Закарпаттям, а по Чивчинському хребту з Румунією, протяжність державного кордону з якою становить 45 км [27, с.16].

Чернівецька область розташована в західній частині України на кордоні з Молдовою та Румунією у передгір'ях Карпат. У районі переважають два типи рельєфу — гірський у Карпатах і рівнинний у Дністровському межиріччі. Перехідною зоною між цими основними типами рельєфу є горбисті передгір'я. Регіон багатий на природні ресурси. На території розташовано 147 родовищ з 18 видами корисних копалин. Розробляється 47 родовищ. Мінерально-сировинну базу області складають 80 % сировини для виробництва будівельних матеріалів, 14,5 % прісних і мінеральних вод, 4,1 % паливно-енергетичних корисних копалин (газ, газовий конденсат), 1,4 % гірничо-хімічних корисних копалин. . [28, с. 118].

Усе вищевикладене підкреслює великий туристичний потенціал та можливості розвитку економічного потенціалу Карпатського регіону. Стратегічною метою розвитку туризму в Україні та Карпатському регіоні, зокрема, є створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту на внутрішньому та світовому ринках, розширення внутрішнього та

збільшення обсягів в'їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних баз з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереження та відновлення природних територій та історико-культурної спадщини. За умов господарювання, заснованого на принципах сталого та збалансованого розвитку, конкурентна політика підприємства стає рушійною силою економічного зростання. [29, с. 165].

Опис туристично-рекреаційних ресурсів Карпатського регіону подано на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Туристично-рекреаційні ресурси розвитку гірськолижного туризму Карпатського регіону [29, с. 166]

Отже, туристично-рекреаційні ресурси для розвитку гірськолижного туризму в Карпатському регіоні поділяються на: економічні, природні, кліматичні, культурно-історичні, трудові, фінансові, соціально-виробничі; за властивостями - кліматична привабливість, доступність, екскурсійна цінність, ландшафтні та відео-екологічні характеристики, соціально-демографічний статус. До ресурсних груп Карпатського регіону належать природні (сприятливий клімат), історико-культурні (багата історико-культурна

спадщина) та інфраструктурні (розвинена інженерна та туристична інфраструктура).

Показником продуктивності природно-рекреаційного потенціалу є кількість населення, яке може бути забезпечене лікувально-рекреаційними та туристичними послугами на основі запасів природно-рекреаційних ресурсів регіону за один рік. Цей показник дозволяє не тільки кількісно порівнювати рекреаційні ресурси, а й виражати можливості рекреаційного використання різних видів ресурсів та їх кількість. Отримавши таким чином кількісне вираження можливостей рекреаційного використання природних ресурсів регіону, можна охарактеризувати величину його природного рекреаційного потенціалу.

Основні центри розвитку гірськолижного туризму сконцентровані в зоні гір. Хоча на сьогодні і в інших регіонах стрімко починають розвиватися гірськолижні курорти. Для розвитку гірськолижного туризму велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури - водо-, енерго- і газопостачання в складні гірські райони, розвиненою дорожньою системою, гірськолижних підйомників та іншого устаткування, інформаційних комунікацій[30, с. 38].

Таким чином, головним фактором розвитку лижного спорту є дотримання природних умов - необхідно мати щільний сніговий покрив протягом декількох місяців у році. Також важливими факторами є рельєф місцевості, висота над рівнем моря, погодні умови сезону та інші.

Сприятливі природно-кліматичні умови території для рекреаційної діяльності є одним із найважливіших факторів її рекреаційного освоєння. При оцінці клімату для відпочинку слід виділити два основних етапи:

- 1) характеристика кліматичних умов території з метою виявлення загального кліматичного фонду;
- 2) оцінка кліматичних рекреаційних ресурсів [31, с. 92].

На території Карпатського регіону виділяють три кліматичні рекреаційні зони:

- 1) Закарпаття та Підкарпаття, де клімат найбільш сприятливий для літнього туризму та відпочинку;
- 2) нижня смуга Карпат зі сприятливими кліматичними умовами як для літнього, так і для зимового туризму та відпочинку;
- 3) середньо гірний пояс Карпат, де клімат найбільш сприятливий для зимового туризму та відпочинку.

Кліматичному режиму Карпат значною мірою сприяють біокліматичні умови між гірських западин Верховино-Путиловської низовини, долин верхів'їв Тиси, Ріки, Пруту та їх приток, Вулканічного хребта. Середньорічна кількість днів зі сприятливими для кліматотерапії типами погоди тут становить понад 200 днів на рік [32, с. 222].

Природні ресурси туризму та рекреації області представлені переважно мальовничими лісами Карпат. Можливості їх рекреаційного використання визначаються площею лісових ландшафтів і гранично допустимим рекреаційним навантаженням. Крім того, вони також залежать від тривалості кліматичного періоду, сприятливого для туризму та відпочинку.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що туристично-економічний потенціал Карпатського регіону дійсно є домінуючою складовою його ефективного використання. Це зумовлено природним багатством Карпат, особливостями його розташування та значним людським потенціалом. Саме туристично-економічну складову необхідно розвивати, оскільки вона може стати основою економічного потенціалу Карпатського регіону.

Важливим елементом інфраструктури, безпосередньо впливає на розвиток туризму, є його транспортна система - дорожня мережа, автотранспорт. Дорожня мережа в основному характеризується цільовим призначенням, оскільки вона забезпечує багатоцільові зв'язку не тільки для задоволення туристичних і рекреаційних потреб, а й для потреб інших секторів економіки. З метою комплексного соціально-економічного розвитку туристично-рекреаційних територій, зокрема її перспективних центрів, доцільно здійснювати будівництво нових автомобільних доріг або проводити

реконструкцію існуючих, розширювати мережу підприємств з обслуговування автотранспорту (сучасні автовокзали, СТО, АЗС та ін.).

На формування і розвиток туристичних центрів впливає розвиток будівництва, будівельної індустрії. У мережі будівельних компаній цей фактор пов'язаний з доцільністю використання місцевих майстрів з навичками народного будівництва, використання місцевих будівельних матеріалів для виконання оздоблювальних робіт при будівництві об'єктів охорони здоров'я і відпочинку, що сприяє підвищенню їх привабливості за рахунок надання їм національний колорит. [33, с.111].

Сучасний туризм неможливо уявити поза добре організованих, відповідно структурованих інших галузей інфраструктури. Кожен з них - а це фінансова підтримка, охорона здоров'я, сучасні комунікації, освіта, торгівля, громадське харчування, побутове та комунальне господарство - є стрижнем в обслуговуванні і створенні комфортних умов для приїжджого населення в туристичних центрах і зонах масового відпочинку, і оздоровлення населення.

Отже, Карпатська гірська дуга, розташована на території 7 країн, є однією з найбільших гірських систем Європи. Мережа біосферних заповідників тут представлена 10 об'єктами. Ці природоохоронні території відіграють важливу роль у збереженні природного середовища, сприяють реалізації та координації ідеї сталого розвитку, міжнародному науковому співробітництву в галузі збереження природи, особливо гірських лісових екосистем. В даний час гірськолижний туризм став одним з найважливіших соціально-економічних явищ, які впливають на розвиток окремих гірських регіонів, країн і регіонів. Його розвиток має потужний мультиплікативний ефект для багатьох галузей, що сприяє сталому соціально-економічному розвитку територій. Гірськолижний туризм - це комбінований вид туризму, що включає елементи наступних видів: оздоровчого, рекреаційного, спортивного та екологічного туризму. Гірськолижний туризм є яскраво вираженим сезонним видом туризму.

Туристів особливо цікавлять поїздки на гірськолижні курорти взимку. Гірськолижний курорт – це місце відпочинку та розваг з розвиненою інфраструктурою. Як правило, такі курорти розташовані на горі або великому пагорбі і включають гірськолижні траси та супутні послуги (підйомники, прокат спорядження, харчування, паркування).

На території України гірськолижний туризм розвивається в Карпатах, де знаходяться Карпати і охоплює територію 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької. Найвища точка знаходиться в районі сіл Ясіня та Яблуниця – гора Говерла – 2061 м. Поруч усі двотисячники Українських Карпат – Петрос, Хом'як, Піпіван. Гірські вершини вкриті снігом близько 5 місяців на рік. Практично в кожному регіоні є місця для катання - гірськолижні курорти, санаторії зазвичай розташовані в місцях, зручних для катання на лижах і сноубордах [34].

В Україні є достатня кількість гірськолижних курортів, деякі з яких обладнані за міжнародними стандартами. Найважливіші гірськолижні курорти Івано-Франківської області: Буковель; Закарпаття - Драгобрат, Пилипець і Красія; Львівська - Славське та Тисовець; Чернівці - Мигово.

Гірськолижний туристичний комплекс «Буковель» став «перлиною» зимового відпочинку в Карпатах, відомою далеко за межами України. Розбудова комплексу почалася в 2001 році, функціонує з 2002 року і сьогодні є прикладом інтенсивного розвитку туристичної інфраструктури (підйомники, траси, засоби розміщення, снігоутворення, освітлення схилів тощо), підприємництва у сфері не тільки гірськолижний туризм. Таким чином, розвиток зимової рекреації в цілому сприяє розвитку сільського туризму в регіоні, а також створенню додаткових послуг для відпочиваючих, як взимку, так і в інші пори року [35, с.19].

Драгобрат – ще один відомий гірськолижний курорт Українських Карпат, розташований на висоті 1400 м над рівнем моря, на стику хвойних лісів і високогірних районів. Розташування гір створює унікальне природне

явище стійкого снігового покриву з листопада по травень. Драгобрат буде цікавий лижникам будь-якої кваліфікації, а ціни доступніші для туристів[28].

Славське має статус курорту, а також є досить популярним гірськолижним курортом Українських Карпат. Як і на інших курортах, на його території розташовано 25 туристично-оздоровчих баз. У Славському є кілька гірськолижних трас європейського значення, є крісельний та бугельний витяги[28, с.234].

Що стосується інших курортів, то вони менш відомі широкій масі туристів, але також пропонують і поступово розвивають інфраструктуру гірськолижного туризму. Так, Мигово – це сучасний гірськолижний курорт (60 км від Чернівців), який працює цілий рік – він стрімко розвивається та поступово набирає популярності серед відпочиваючих. Зимовий відпочинок в Мигові традиційний для гірськолижного курорту, катання на лижах, сноубордах і санках. Інфраструктура не так розвинена, як на курорті Славське, але вночі траси освітлюються, є прокат лижного спорядження, працюють інструктори. Влітку відпочинок у Мигово – це можливість покататися на конях, взяти напрокат велосипеди та квадроцикли, побувати на екскурсії в Карпатах, піднятися на вершини мальовничих гір. Комплекс «Мигово» має літні відкриті басейни, ролердром, скеледром, мотузковий парк[27, с.39].

Отже, аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму є основою для розвитку туризму в Україні не лише зимового, але українські гірськолижні курорти поки не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізуючи проблему якісного розвитку, тури для українських споживачів у гірські райони Європи. В Україні є всі необхідні умови для розвитку гірськолижного туризму, а для досягнення успіху необхідне належне фінансування, створення програм розвитку, супутніх проектів, вирішення існуючих проблем.

РОЗДІЛ 2 . АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ.

2.1. Історія розвитку українських гірськолижних курортів

Історія розвитку українських гірськолижних курортів розпочинається з кінця. XIX – поч. XX ст. до активізації активного відпочинку та появи перших лижних клубів. На той час світ почав освоювати гірські райони для відпочинку. Цей початковий період зародження гірськолижного туризму в Українських Карпатах зокрема мав свої особливості, пов'язані з подіями Першої світової війни, які відбувалися безпосередньо на території Карпат.

Організація туристичних поїздок на гірськолижні курорти походить від середини 19 століття, коли туризм ще не набув широкого поширення через низький рівень сфери обслуговування, погані дорожні умови, низький рівень культури обслуговування тощо. Проте, незважаючи на ці недоліки, він ще розвивався, чим свідчать різні рекламно-інформаційні матеріали, видані наприкінці 19 – першої третини 20 століття. [41, с. 8].

Особлива роль історії внутрішнього туризму належить Івану Франку. У 1883 році він організував Гурток для подорожей нашою землею, результатом якого стали численні публікації фольклорних та етнографічних матеріалів.

У 1887-1891 роках у Микуличині мешкав учитель Львівської гімназії Ю. Вітошинський, який побував на вершинах Свинянка, Явірник, Маковиця, Ліснів та Хом'як. У наступні роки він робив більш тривалі поїздки: у 1893 р. з Богородчан до Вороненка, у 1894-1896 р.р. з Яремче до Синячки, в 1897 р. з Яремче до Говерли [36].

У 1897 році були складені перші карти лижних трас на Хом'як та Говерлу. У 1898–1909 рр. Я. Вітошинський організував виїзд студентів та школярів зі Львова до Микуличину, сходження на Говерлу, лижні переправи [37, с. 81].

1926 р. з'явилося багато докладних відомостей про подорожі українських туристів, насамперед членів громадських організацій «Пласт» та «Луг». За польською статистикою, у 1934 р. у Коломийському повіті відпочивав 981 турист, у Косівському – 3076, у Надвірнянському – 17,8 тис. туристів [38, с. 16].

Аналіз наявних архівних першоджерел та галицьких видань досліджень у галузі туризму, як і сам його розвиток, пройшов кілька етапів. Умовно їх можна розділити на австро-угорський, польсько-румунсько-чехословацький, радянський періоди та часи незалежності. (Табл.2.1).

Таблиця.2.1

Етапи розвитку українських гірськолижних курортів

Етап	Історична назва	Характеристика
I початковий (друга пол. XIX ст. - 1914 р.)	австро-угорський	початок і становлення (друга пол. XIX ст. - 1914 р.) становлення аматорського лижного спорту на теренах Українських Карпат
II (1918-1945 рр.)	польсько-румунсько-чехословацький	розвиток у міжвоєнний період Територія Українських Карпат була поділена між Польщею, Чехословаччиною та Румунією, що спричинило нерівномірний розвиток туристичної інфраструктури.
III 1945-1990 рр.	радянський період	характеризується розбудовою існуючих осередків гірськолижного туризму та формуванням гірськолижних комплексів нового типу спортивно-оздоровчого профілю
IV (1991р. – 2008р.)	Український період	Характеризується популяризацією гірських лиж серед широких мас населення як способу активного відпочинку
V (з 2008 по сьогодні)	Український період	Характеризується освоєнням території в приміській зоні великих міст на висоті 150-500м над рівнем моря

[систематизовано автором]

Розглянемо етапи розвитку українських гірськолижних курортів більш детально.

З появою перших клубів ентузіастів і аматорів, які популяризували та організовували лижні поїздки в гірську місцевість і різні види підйомів, катання на лижах стає все більш популярним заняттям серед місцевого

населення та любителів з великих міст. Так починається перший початковий етап становлення аматорського лижного спорту в Українських Карпатах. Це породжує потребу в організації хоча б тимчасових притулків, де можна було б сховатися від негоди. Для обслуговування лижників гірські туристичні притулки будуються як тимчасові житла у вигляді сільських будинків і/або дуже спрощених готелів у віддалених від населених пунктів умовах і, як правило, високо в горах [40].

Головним Лещетарським центром на Львівщині було с. Славське (на той час в українській розмовній мові на позначення лиж вживалося слово «лещетарство»). Селище здавна було відомим кліматичним курортом. Популярність Славського зумовила також те, що у 1895 році зі Львова відправився перший туристичний поїзд за маршрутом Львів-Сколе [41].

6 січня 1912 року у Славському відкрили перший будинок Лещетарських, який, для порівняння, був удвічі більший за аналогічний заклад у Закопаному. Цьогоріч у Славському з'явилася перша аматорська школа ляца для початківців – Норвезька школа верхової їзди, стрибків з трампліна та туристичного лещетарства. Потім були організовані гірськолижні підйоми на вершини гір Тростян, Високий Верх, Ільза та Кичера, що оточують село. (рис. 2.1) [42].

Рис. 2.1. Лижні сходження у с. Славське на поч. XX ст. [43]

Проте більшість міського населення не займалася активним відпочинком у горах через проблеми з транспортною доступністю. Проте з появою вузькоколіїної залізниці ситуація почала змінюватися.

У період з 1890 по 1960 роки в Західній Україні було побудовано значну кількість вузькоколіїних залізниць, що стало поштовхом для розвитку туристичної інфраструктури Карпат. Так з'явився прошарок міського населення (міська еліта), який потребував періодичного відпочинку та відновлення на селі, що спричинило процес пристосування житлової забудови місцевого населення для прийому відпочиваючих (прообраз невеликих пансіонатів та готелів), а також будівництво нових дачних ділянок (нагадують сучасні котеджі), пансіонатів і будинків відпочинку на кількох курортах Карпат. Забудова території новими закладами відпочинку здійснюється стихійно.

Починається другий етап у розвитку українських гірськолижних курортів, який припадає на міжвоєнні роки. Територія Українських Карпат була поділена між Польщею, Чехословаччиною та Румунією, що спричинило нерівномірний розвиток туристичної інфраструктури. Основними напрямками розвитку стали території сучасних Сколівського та Турківського районів Львівської області, Надвірнянського району Івано-Франківської області, Перечинського та Великоберезнянського районів Закарпатської обл. Найкращі центрами українських гірськолижних курортів в Українських Карпатах, за рейтингом Клубу Карпатських, на початку ХХ ст. стали курортами Славське, Розлуч і Сянки [45]. Село залишається головним центром риболовлі в Карпатах. Славське Львівської області Тут, як і в с. Ворохта та ін. Космач Івано-Франківської області активісти КЛК регулярно проводять лижні змагання. Активна діяльність КЛК та інших клубів в рамках організації Української Спортивної Спілки сприяє розширенню гірськолижної зони та розвитку інфраструктури для обслуговування гірськолижних туристів (рис. 2.2, 2.3). Навколо села Славське утворився потужний Лешетарський район,

який охопив Верхню Рожанку, Лавочне, Тарнавку, Ялинкувате, Опорець, Кольне, Климець і Тухлю. [46].

Рис.2.2. Туристичний притулок масиві Свидовець біля г. Близниця (на висоті 1881м) Рахівський р-н Закарпатської обл. [40]

Рис. 2.3. Гірський притулок КЛК у с. «Драгобрат» у Славське збудований у 1934 р. (архівне фото з альманаху КЛК [44])

Також в Турківському районі активно розвивається лижний туризм, стрибки з трампліна і санний спорт в таких відомих курортних селищах, як Розлуч, Ясениця Замкова і Сянки. Зокрема, у Розлучі була розвинена інфраструктура проживання для туристів: функціонувало 14 пансіонатів на 400 місць та понад 60 приватних котеджів і дач. Одночасно село могло прийняти до 2500 туристів. У цей період було розроблено своєрідний генеральний план розвитку курорту Розлуч, а також класифікацію туристичної цінності Турківського району, де зазначено планування розвитку туристичної інфраструктури регіону. Більш розвинутою на той час була туристична інфраструктура Сколівського району та Надвірнянського району Івано-Франківської області.

Загалом у II період розвитку українських гірськолижних курортів не існувало гірськолижних комплексів, як спеціально пристосованих і функціонально та технологічно об'єднаних в одне ціле споруд. У цей період в Карпатах спостерігається тенденція пристосування існуючих гірських поселень для розміщення відпочиваючих. Центрами розвитку лижного спорту

в той час були території, де була можлива рекреаційна діяльність з індивідуальними гірськими притулками для тимчасового проживання лижників. У деяких селах існували пансіонати і дачі для довготривалого проживання відпочиваючих, де могли зупинитися і лижники. Тоді як у світі на початку 20 століття вже існували спеціальні заклади, призначені для прийому та обслуговування лише лижників (Шамоні у Франції, Санкт-Моріц у Швейцарії). Також для тогочасних осередків зимового активного відпочинку в Карпатах була характерна багатофункціональність – різні типи функціонального використання території (переважний лікувально-освітній профіль діяльності), обмежений комплекс забудови та літньо-зимовий період. операція (походи, краєзнавчі екскурсії, прийом мінеральних вод, повітряні та водні ванни) [47]

Друга світова війна завдала значної шкоди туристичній інфраструктурі регіону, порушила історично сформований розподіл масових туристичних потоків та мережу туристичних маршрутів. Враховуючи рішучий спротив населення України тоталітарній політиці СРСР, туризм у Карпатському регіоні в післявоєнний період перебував у стані повного занепаду. І лише з 1960-х років статистично зафіксовано поживлення масового туристичного інтересу до Українських Карпат. В Україні активно розвивається гірськолижний спорт. Створюються добровільні спортивні товариства (ДОС): «Динамо», СКА, «Колос», «Пракція» та ін. Фізкультурно-масова робота поєднується зі спортом вищих досягнень [48].

III етап розвитку українських гірськолижних курортів («радянський період» – 1945-1990 рр.) характеризується розвитком існуючих центрів гірськолижного туризму та формуванням гірськолижних курортів нового типу спортивно-оздоровчого профілю – комплекс спеціально пристосованих споруд тільки для обслуговування лижників, які розташовувалися безпосередньо на льодових майданчиках. Будівництво ГЛК відбулося завдяки державній підтримці.

У 1960-х роках вперше в Українських Карпатах почала масово розвиватися гірськолижна інфраструктура (підйомники, житлова інфраструктура, заклади громадського харчування, тренувальні бази). Найбільшого туристичного розвитку село Славське отримало в 1970-1980-х роках, коли тут було побудовано понад 10 підйомників і створено спортивні лижні школи (новий тип спортивних споруд) для проведення міжнародних змагань СРСР. Зокрема, в період з 1968 по 1990 рр. розвивався гірськолижний комплекс «Тростян», де було побудовано 7 великих бугельних і крісельний витяги протяжністю майже 2700 м [49]. На той час це був один з найкращих гірськолижних курортів СРСР. (рис.2.4).

Рис. 2.4. гора Тростян в смт. Славське. Новозбудований крісельний підйомник (1976 р.) [50]

У середині 1960-х років у зв'язку з планами керівництва держави провести зимову Олімпіаду в українських Карпатах виникла необхідність будівництва олімпійського селища.

На той час у селі Ворохта вже існувала база для підготовки олімпійців з лижного двоборства та стрибків з трампліна. Однак для змагань з усіх видів зимових видів спорту потрібен був повноцінний комплекс. У 1967 році київський проектний інститут «Діпромiсто» розробив генеральний план Олімпійського селища в Пожижевській поляні (біля г. Говерли), зробив фінансові розрахунки і навіть зробив макет майбутнього комплексу, який був розрахований на одночасне проживання 3 тисячі осіб. (рис. 2.5) [52].

Рис. 2.5. А – Схема розміщення пропонованого Олімпійського селища в територіально-планувальній структурі Українських Карпат; Б – Макет Олімпійського селища на полонині Пожижевській (фото 1967 р. [52]); В - Спортивно-готельна база «Заросляк» з 12-метровим трампліном для фрістайлу в с. Ворохта-Завоєля, Надвірнянський р-н Ів.-Франківської обл. (фото Ю. Рочняка [40])

Загалом у цей період відбувався активний розвиток ГЛК. Розпочинається забудова нежилых територій за заздалегідь визначеним генеральним планом з метою створення єдиного комплексу-ансамблю з яскраво вираженим спортивно-оздоровчим профілем (комплекс на горі Тростян, спортивний

комплекс у Тисовці, комплекс у с. Ворохта, олімпійський комплекс у Пожижевській долині). Будівля розташована максимально близько до гірськолижних трас. Вони розташовані поруч, утворюючи єдиний ансамбль будівель. Для продовження гірськолижного сезону освоюють підвищені висоти рельєфу. У цей період найбільшим центром відпочинку на Львівщині та в Українських Карпатах загалом залишається село Славське, у Закарпатській області – с. Вишка (м. Красія), на Івано-Франківщині – с. Ворохта. Тоді як у світі інфраструктура гірськолижних курортів розвивається значно більших масштабів завдяки покращенню економічних та соціальних умов.

IV етап: Український період розвитку гірськолижного курорту (1991 – 2008 рр.) характеризується популяризацією лижного спорту серед широких верств населення як виду активного відпочинку. Феномен масового гірськолижного туризму, який вже почався у світі. З 1940-х рр. вона стала дуже поширеною, почала набирати нового розмаху в Україні. Це створює хвилю розвитку житлової та торговельно-розважальної інфраструктури поблизу існуючих гірськолижних зон та будівництва багатoproфільних спортивно-оздоровчих та розважальних комплексів. На сучасному етапі змінюється підхід до проектування та експлуатації гірськолижних курортів (проводиться комплексне передпроектне обстеження території, розробляється детальна поетапна програма розвитку території з використанням геоінформаційних систем (ГІС), сучасні системи сніго розпилення, сніго ущільнювальне обладнання, освітлення трас). Використано нові, недосліджені гірські масиви Карпат: Боржавський Полонський масив (с. Пилипець - з 2000 р., с. Подобовець, с. Ізки) Закарпатської області, с. Волосянка (КПК «Захар Беркут»), Львівська обл., с. Поляниця (КПК «Буковель» - з 2001 р.) Івано-Франківська обл., с. Мигово (КПК «Міхово»), Чернівецька обл. В Урї стихійно будуються і розширюються гірськолижні курорти. Драгобрат та село Славське з 2001 року і по теперішній час єдиним гірськолижним курортом Українських Карпат, який розвивається за єдиним генеральним планом, є гірськолижний

курорт Буковель у селі Поляниця Яремчанської міської ради Івано-Франківської області[51] (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Схема трас гірськолижного комплексу «Буковель»[47]

З самого початку 1990-х років будівництво гірськолижних курортів в Українських Карпатах здійснювалося під впливом нестабільної економічної ситуації в країні та характеризувалося стихійністю будівництва без єдиної концепції розвитку зимового відпочинку. В основному переважала тенденція до розширення та ущільнення розвитку туристичної інфраструктури в прилеглих до комплексів населених пунктах. Загалом гірськолижний потенціал карпатських схилів використовується нераціонально – існує надлишок курортів з розвиненою інфраструктурою (курорт Буковель), водночас є території, які потребують рекреаційного розвитку, що дозволить вирівняти рекреаційне навантаження. про природні екосистеми Карпат (Полонина Руна, Перечинський район Закарпатської області, територія навколо с. Славське та ін.). У IV періоді починається розбудова гірськолижних трас у Чернівецькій області (с. Мигово, с. Горбово)[36].

Останній V етап розвитку гірськолижних курортів в Українських Карпатах розпочався у 2008-2009 роках і триває до сих пір. Характеризується освоєнням території в приміській зоні великих міст на висоті 150-500 м над рівнем моря. . (с. Бояни Чернівецької обл., с. Поляна Львівської обл.). Цей новий тип ГЛК знаходиться в зоні 20-30 хв. транспортна доступність з

великого міста стає центром короткочасного сімейного відпочинку. Через незначний перепад рельєфу установка ГЛК потребує додаткових інженерно-підготовчих заходів. Зокрема, при будівництві гірськолижної зони в селі Поляна проводились роботи по влаштуванню земляного валу для збільшення перепаду висот на схилі. Зараз фахівці шукають створення штучних технічних споруд, які б забезпечували можливість спуску навіть без наявності природного ухилу місцевості, що дозволило б створювати малогабаритні САУ цілорічного використання безпосередньо в містах. з використанням сучасних систем штучного снігу[35].

Отже, гірськолижний туризм сформувався в 1950-х роках - коли в містах України з'явилися перші центри (об'єкти) цього виду туризму. Найбільшого розвитку та масовості гірськолижний туризм досяг в Україні на початку 1990-х років, коли щорічно каталися кілька тисяч осіб, а комісії з гірськолижного туризму існували практично при всіх регіональних федераціях туризму. Порівняно з радянським періодом свого розвитку гірськолижний туризм в Україні на сучасному етапі перебуває у стані занепаду. Враховуючи постійне зростання популярності та моди на гірськолижний спорт, а також враховуючи виняткові особливості (унікальні природні ресурси та значний розвиток), розвиток гірськолижного туризму в Україні є надзвичайно перспективним та економічно доцільним. Незважаючи на природну привабливість, легку транспортну доступність, помірні ціни, відсутність мовного бар'єру та інші зручності, більшість українців все ж віддають перевагу подорожам за кордон – до сусідніх Словаччини, Польщі та більш віддалених Туреччини та Австрії. Основна причина цього – відсутність інформації про санаторії та їх реклами, нерозвинена інфраструктура, низький рівень сервісу через майже повну відсутність конкуренції. Проте останніми роками зроблено певні кроки в напрямку розвитку карпатського туризму. Відновлюються існуючі бази та готелі, будуються нові туристичні комплекси тощо.

2.2. Інфраструктура і технічна оснащеність гірськолижних курортів України

Важливість дослідження понятійного апарату визначення інфраструктури туризму, принципів її формування носить концептуальний характер, адже основними її завданнями є функціональне поєднання суспільного виробництва, ефективність котрого залежить від швидкості обороту капіталу, зумовлене втратами часу на виробництво і ресурсообіг. Саме від рівня розвиненості інфраструктури залежить швидкість протікання економічних процесів, оскільки визначає глибину та ефективність використання людських, фінансових та матеріальних ресурсів. Загострення конкурентної боротьби у світі призводить до необхідності розширення рекреаційної, інформаційної туристичних баз, забезпечення ефективності діяльності котрих покладено на туристичну інфраструктуру[53, с. 84].

Останніми роками в Україні, яка володіє значним туристичним потенціалом, спостерігається підвищений інтерес вчених та спеціалістів до проблем розвитку туризму, як високорентабельної галузі економіки та важливого засобу культурного розвитку громадян. Перспективи визначаються дією широкого спектру природних, історико-культурних, соціальних, економічних, політичних чинників, які мають чітко окреслену регіональну специфіку. Формування національної індустрії туризму можливо лише зважаючи на високорозвинену інфраструктуру.

Туристична інфраструктура має прямий і непрямий вплив на економіку регіону. Прямий вплив – це залучення коштів від послуг в туристичні підприємства, матеріальне забезпечення працівників туризму і створення нових робочих місць, зростання податкових вкладень. Непрямий вплив полягає в мультиплікативному ефекті міжгалузевої взаємодії. Ефект мультиплікатора буде тим більшим, чим більшим буде частка доходу, витрачена в межах регіону[54, с. 18].

На сьогоднішній день головною метою є створення туристичної інфраструктури і формування на території регіону високоефективного туристичного комплексу відповідно до міжнародних вимог, який давав би змогу задовольнити потреби в туристичних послугах як українців, так й іноземців, забезпечував надходження до державного та місцевих бюджетів притоки іноземного капіталу, приросту робочих місць в регіоні, а також збереження і раціонального використання природно-ресурсного та природно-культурного потенціалу регіону. Розвиток туристичної інфраструктури у гірськолижних курортах України залежить від дії різноманітних чинників, серед яких, можна виділити рівень розвитку та щільність автотранспортних магістралей, рівень обслуговування населення у закладах харчування та готелях; за допомогою розвитку мережі автомобільних та залізничних доріг можна планувати динаміку зростання грошових надходжень від діяльності підприємств туристичної індустрії; спорудження мережі туристичних об'єктів з чітко окресленою метою, що дозволить прогнозувати приріст доходу від розвитку діяльності підприємств туристичної індустрії [55. с.10].

Карпати в Україні - популярне туристичне місце серед туристів. Вони розташовані в південно-західній частині України. Карпати, покриті красивими сосновими лісами, пересікаються безліччю гірських рік і річок які дають багато красивих водопадів і мальовничих площадок.[56]

В Українських Карпатах вам доведеться 167 кілометрів траси: гірськолижні курорти обслуговують 88 підйомників. У списку найкращих гірськолижних курортів Українських Карпат гірськолижний курорт Буковель займає перше місце з 3,3 з 5 зірок. Великі гірськолижні курорти пропонують до 68 кілометрів траси (Буковель). Самі високі гірськолижні курорти для катання на лижах в Українських Карпатах простягаються до висоти 1703 метра (Драгобрат).[57].

Карпати поділяються на Західні, Східні і Південні. Західні розташовані на території Словаччини, Чехії, Польщі та частково Угорщини, де й є найвища точка Карпат - гора Герлах - 2655 м.н.р.м. Південні Карпати розташовані на

території Румунії. Східні - на території України. Середня висота Українських Карпат - 1000 м. Гори тягнуться з північного заходу на південний схід при середній ширині 100 км майже на 280 км. Найвища точка українських Карпат - гора Говерла - 2061 м. над рівнем моря. В межах України Карпати діляться на: зовнішні (Бескиди, Горгани і Покутсько-Буковинські Карпати), центральні (Верховинські) і внутрішні (Полонинсько-Чорногорські).

Карпати - гірська система, оригінальна тим, що на її території збереглися унікальні для Центральної Європи праліси. Основна частина Карпат покрита хвойними і буковими лісами. Крім ялини і бука також зростає дуб, граб, сосна, вільха, черешня, горіх. Комітет всесвітньої спадщини вніс незаймані букові ліси в Карпатах до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. У горах багато років тому утворилися карстові печери і поклади кам'яної солі. Над родовищами розташовані солоні озера, за лікувальними властивостями нагадують «Мертве море» в Ізраїлі[58].

Рельєф, природні та кліматичні умови Карпат якнайкраще сприяють розвитку туристичного бізнесу, і особливо гірськолижного спорту. У Карпатах курортний сезон тривав цілий рік. Особливо гарні Карпи взимку, коли не тільки вершини гір покриті снігом, а коли все навколо потопає в заметах. Тому багато хто воліє приїжджати на відпочинок на Карпати саме взимку, адже зимові Карпати - рай для гірськолижників. Туристичні бази, пансіонати, гірські притулки працюють цілий рік і гарантують відпочиваючим затишок і комфорт.

На курорти гірськолижні курорти Карпат з'їжджаються всі, хто закоханий в гори, хто не уявляє собі зимового відпочинку без гірських лиж та сноуборду.

Гірськолижні курорти Карпат в Україні розташовані в трьох областях:

- Львівщина: Славське, Волосянка, Орявчик, Тисовець, Плав'є, Розлуч
- Івано-Франківщина: Буковель, Яблуниця, Яремче, Верховина, Вишків
- Закарпаття: Драгобрат, Ясіня, Пилипець, Подобовець, Вишка,

Міжгір'я, Ізки [59].

Гірські хребти Карпат простяглися з північного заходу на південний схід. Висота хребта у середньому від 700 до 1200 метрів над рівнем моря, але є багато гірських вершин з висотою вище 1700 метрів. Найвища точка Українських Карпат - гора Говерла має абсолютну висоту 2061м. Між окремими паралельними хребтами знаходяться поздовжні долини, часом дуже широкі. Поздовжні гірські хребти в деяких місцях перерізаються поперечними долинами, по яким протікають головні карпатські ріки, такі як Опір, Свіча, Латориця, обидві Бисгриці, Прут і Черемош у верхній течії. В місцях перетину гірських хребтів цими ріками поперечні долини вузькі, круті і їх напрямок часто змінюється. Топ 10 самих високих гір карпат покажемо у табл. 2.2

Таблиця 2.2

Топ 10 самих високих гір Українських Карпат

Назва	Висота над рівнем моря	Розташування
Говерла	2061 м	Чорногора
Бребенескул	2035,8 м	Чорногора
Піп Іван Чорногірський	2020,8 м	Чорногора
Петрос	2020,5 м	Чорногора
Гутин Томнатик	2016,4 м	Чорногора
Ребра	2001,1 м	Чорногора
Менчул	1998,4 м	Чорногора
Піп Іван Мармароський	1937,7 м	Мармарошський масив
Туркул	1933,2 м	Чорногора
Брескул	1911 м	Чорногора

Джерело: розроблено автором на основі: [52; 10;9;8]

У Карпатах лавинна активність проявляється щорічно. Інтенсивність лавинопроявів пов'язана з великою мінливістю погодних умов у холодну пору року та інтенсивністю снігонакопичення (до 100 см на висотах 500 - 1400 м на рівнем моря і до 300 см на більших висотах). Найбільш лавинонебезпечними хребтами є Чорногорський, Свидовець, Полонинський та Горгани, які мають асиметрично схилів (Північно-східні схили круті, південно-західні - пологі) і на яких на північно-східному макросхилі лавинонебезпечний період триває більш довго. Найбільша кількість лавин сходить у лютому-березні, при цьому

тривалість сезону лавинної небезпеки зростає по мірі зростання абсолютної висоти гірських хребтів.

Найбільш цікаві траси лижних маршрутів прокладені по хребтам гір. Обираючи такі маршрути необхідно враховувати, що на початку маршруту часто зустрічається стрімкий підйом на хребет, а потім починається рух по частково, або повністю відкритих полонинах.

Карпати - один з найбільш розвинених туристичних регіонів країни. Тут знаходяться кращі гірськолижні курорти, багато з яких відомі далеко за межами України. Гірськолижні курорти Карпат в Україні розташовані в трьох областях: Львівській, Івано-Франківській і Закарпатській. Розглянемо їх більш детально.

Львівська область.

Смт. Славське, Сколівського району, один з найбільших і найстаріших гірськолижних курортів України. Кожного року понад 100 тис. туристів відвідує Славське. Відстань між Славським і Львовом складає 135 км.

Туристичний бізнес в Славському розпочали підприємці Грьодлі, які у 19 столітті влаштували тут готелі та клімат терапевтичну станцію. У 1820-х — 1830-х роках Грьодлями і Шмідтами були споруджені гірськолижні витяги і трампліни на горах Погар та Ільза. Найбільшого туристичного розвитку Славське набуло у 1970-х — 1980-х роках, коли було споруджено понад 10 витягів та засновано спортивні гірськолижні школи [59].

Зараз Славське пропонує багато послуг для туристів. Тут Ви зможете знайти житло на будь-який смак: комфортабельні бази відпочинку, приватні готелі, садиби та котеджі. Тут Вам запропонують сходити в баню, басейн, пограти в боулінг, більярд, настільний теніс є тенісні корти. Можна орендувати снігоходи та квадроцикли, запропонують джип тури та численні піші походи. Великий вибір з оренди гірськолижного та сноуборд спорядження.

Основною перевагою Славського – наявність залізничної станції, де зупиняються поїзди зі всіх регіонів України, а також із-за кордону (Росії,

Угорщини, Словаччини, Австрії). Дорога поїздом зі Львова до Славська займає всього 2 години, автомобілем – 2,5 години.

Славське є привабливим не лише взимку але і в інші сезони. Навколишня природа вабить своєю красою. Свіже повітря, гірські потоки, високі гори, хвойні ліси та багата карпатська природа – все це сприяє незабутньому відпочинку.

Основними лижними трасами є:

Гора Тростян (висота 1235 м.) — найвідоміший комплекс серед справжніх любителів лижного спорту; Тут є крісельна дорога довжиною 2700 м. 8 бугельних підйомників, довжиною від 250 до 1300 м. і великий вибір трас усіх видів складності.

Гора Погар (857 м) — порівняно невелика, але стрімка траса, розташована у самому містечку зі зручним доїздом автомобілем. Тут діє крісельний підйомник і працюють снігові «гармати», що дозволяє кататись навіть за відсутності снігу. На Погарі ще у 1896 році, за Австро-Угорщини, був збудований перший у Славському підйомник на кінній тязі.

Гора Кремінь — на горі розташовані «Політех» і «ФМІ» — найлегші та найпологіші траси, розташовані близько від містечка. Підходять для початківців.

Гора Менчіл (Варшава) — гора поблизу села Грабовець, де є низькі ціни на витяги та житло. На початку траси знаходиться досить пологого поличка, де можуть тренуватись недосвідчені, існує декілька варіантів спуску, серед яких – по «трубі» через ліс. Мінусами є труднощі з доїздом і особливо зі спуском в Славське.

Підйомник «Терем» (Крокус) – Довжина траси: 1000-1200 м, спуск середньої складності. Підйомник знаходить біля готелю Терем по дорозі на с. Волосянка. Від залізничного вокзалу і центру Славська – 2 км [59].

Туристичний комплекс «Захар Беркут» розташований між смт. Славське і с. Волосянка. 6 км. від смт. Славське. Довжина крісельної дороги становить близько 2800 м, перепад висот 552 м. Нижня станція розташовується при в`їзді

на територію бази поблизу її корпусів, верхня станція – на вершині г. Високий Верх (1242м.). Біля відмітки висоти 1075 м встановлено проміжну станцію підсадки, які обслуговують гірськолижні траси розташовані біля верхньої ділянки канатки. Також встановлені два бугельні витяги довжиною 700 і 750 м. Навколо комплексу зараз розвинулась широка інфраструктура з великою пропозицією житла і розваг, серед яких: пейнтбол і канатна лазанка [60].

Плай. Один з нових гірськолижних курортів, який вже встиг завоювати довіру і любов багатьох лижників. Доглянуті траси, наявність снігу, нові підйомники, зручне місце розташування і динамічно розвинена інфраструктура роблять Плай відмінним місцем для зимового відпочинку, особливо у вихідні. На сьогоднішній день в арсеналі комплексу Плай шість лижних трас – від пологих до екстремальних.

Родзинкою курорту є музейний комплекс, що включає в себе краєзнавчий музей, діючі кузню, ткацьку майстерню, столярні, вітряк, власну ферму. А сам курорт просто просякнутий українським духом – з динаміків звучить музика українських виконавців, у ресторанах годують продуктами власного виробництва.

Траси: 5 спускових трас: за складністю 3 червоні (середнього рівня), 2 сині (легкі) та 1 чорна у верхній частині гори (складна).

Витяги: 2 чотирикрісельні довжиною 1000 м; мультиліфт (бугельний) – 350 м; бебі-ліфт – 350 м.

Тисовець. Це туристично-спортивний комплекс у Львівській області, розташований на висоті 950-1100м над рівнем моря, у верхів'ї річки Тисовець (басейн Дністра) за 2 км від с. Орявчик.

Прямо від житлових корпусів до гірськолижної траси протягнута канатна дорога довжиною 1,75 км, крім того, схил обладнаний 2-ма підйомниками по 850 м кожен. Для початківців лижників є короткий спуск з бугельних підйомників – Балетний схил. Він знаходиться біля в'їзду праворуч від дороги.

До інших спусків треба добиратись на крісельних підйомниках (можна машиною, якщо вона має повний привід). З вершини потрапляємо на добре підготовлені, укатані траси. Крім цього, “Тисовець” пропонує три лижні трампліни K115, K90, K55 і траси для бігових лиж (5, 10 і 15 км), де тренуються олімпійські збірні з лижних гонок та біатлону [60].

Відпочинок в “Тисовці” полягає не тільки в катанні на гірських лижах (для цього є два пункти прокату спорядження), також – це ще і повноцінне дозвілля – сауна, більярд, кафе, дискобар, заняття іншими видами спорту (є обладнані спортивний і тренажерний зали) .

Працює новий захоплюючий атракціон – сноутюбінг. Це спуск по схилах з невеликим наклоном на некерованих гумових колах з пластиковим дном.

Тисовець знаходиться на відстані 135 км від Львова. До Тисовця найкраще добиратись власним авто, залізничного сполучення не має.

Траси: до спусків «Північ» і «Захід» найпростіше добратися канатною дорогою («кріселка» розраховані на 1 особу), курсують вантажівки, доїзд автомобілем – складний. Траси тут середнього рівня складності. Вони не сполучені між собою — переїзд можливий лише у верхній частині гори. Спуск «Південь» веде до підсадки на канатну дорогу. Він ускладнений деревно-кущовими заростями та залишками металевих опор. Спуск «Балетник», який розташований праворуч при в’їзді на територію бази, розрахований на початківців і має вечірнє освітлення.

Витяги: крісельний 1650 м, бугельний 100 м (спуск «Балетник»), бугельний 650 м (спуск «Захід»), бугельний 800 м (спуск «Північ»), підсадка на «кріселка» 400 м (спуск «Південь»). «Тисовець» також пропонує три лижні трампліни K115, K90, K55 і траси для бігових лиж (5, 10 і 15 км), де тренуються олімпійські збірні з лижних гонок та біатлону [60].

Орявчик. Мальовниче селище Орявчик розташоване в самому серці Карпат, 15 км від райцентру Сколе. Відпочивати в Орявчику можна цілий рік: взимку – гірські лижі, влітку Орявчик запропонує Вам чудові пейзажі, свіже

повітря, походи в гори, купання в гірській річці, рибалку, а також цікаві екскурсії. Відстань зі Львова: 136 км.

Траси: комплекс «Орявчик» має 2 траси середньої складності по 450 м кожна для початківців та дітей; комплекс «Звенів» має 4 траси довжиною від 400 до 1400 м для лижників та сноубордистів. Верхні 400 м траси більш складні, далі траса переходить у плавний спуск. Також тут є траса для сноутюбінгу (катання на надувних санках) довжиною 100 метрів.

Витяги: на лижному комплексі «Звенів»: бугельний (960 м), бугельний (960 м), бугельний (350 м), витяг для сноутюбінгу (100); у готельному комплексі «Орявчик»: бугельний (400 м).

Буковиця. У місті Борислав, Львівської області, відкрили новий гірськолижний курорт «Буковиця». Урочисте відкриття відбулося 5 січня. Відстань зі Львова: 98 км.

Траси: загальна протяжність спуску на «Буковиці», назва якого походить від однойменної гори, де розташований курорт, становить близько кілометра. Для початківців та дітей передбачений інший, більш пологий спуск.

Витяги: тут облаштовані два бугельні витяги [59].

Волосянка. Невелике село Волосянка розташоване в Сколівському районі Львівської області за 8 км від відомого гірськолижного центру. До курорту Волосянка є зручний під'їзд, а на самому курорті – двокрісельний підйомник. Відстань зі Львова: 145 км.

Траси: 11 трас різного рівня складності та довжини; загальна довжина трас – до 9000 м; перепад висот – до 552 м; траси – 5 синіх, 5 червоних та 1 чорна.

Витяги: 1 крісельний довжиною 2800 м; 3 бугельних довжиною 700 м, 750 м, 800 м; мультиліфт довжиною 250 м для початківців.

Сколе. Сколе — невеликий гірськолижний комплекс у місті Сколе Львівської області. Траса низького рівня складності для початківців. Відстань зі Львова: 110 км. Траси: траса низького рівня складності для початківців на горі Житня (800 м). Витяги: 1 бугельний.

Розлуч. Біля села Розлуч на одній із баз відпочинку прокладена траса для початківців. Серед розваг, доступних гостям бази, крім лиж, можна відзначити санки та ковзанку. Відстань зі Львова: 125 км.

Траси: траса для початківців, довжиною до 700 м, низького рівня складності. Витяги: 1 бугельний (450 м) [59].

Карпатські полонини. Гірськолижний комплекс у Львівській області. Входить до структури однойменного готелю на вершині гори Цюхів — 939,4 м. Розташований в оточенні букових і хвойних лісів, за 7 км від найближчого населеного пункту — села Орів (Сколівський район). Відстань зі Львова: 113 км. Траси: траса для початківців, низького рівня складності. Витяги: На території є 2 бугельних витяги завдовжки 200 і 250 м.

Розглянемо туристичні потоки (табл. 2.3), організовані суб'єктами туристичної діяльності Львівської області за 2016-2020 рр

Таблиця 2.3

Туристичні потоки Львівської області

Рік	Обслуговано туристів	У тому числі		
		в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутрішніх туристів
2016	181827	8370	74877	98580
2017	175150	6042	82653	86455
2018	182255	7617	112757	61881
2019	249442	7929	159164	82349
2020	100824	357	76729	23738

Джерело:[61]

Івано-Франківська область.

Відпочинок в Івано - Франківській області - це справжнє знайомство з Карпатами.

Тут привітні, гостинні, привітні люди, які здавна займаються зеленим туризмом і зможуть показати намело цікавих місць.

Кліматичні умови - м'яка зима із середньою температурою -5°C і тепле літо ($+18^{\circ}\text{C}$) - сприяють організації цілорічного відпочинку та лікування. Сніг на схилах Карпат лежить кілька місяців, що важливо для розвитку гірськолижного спорту. Річки в значній частині швидкоплинні, утворюють

каскади й водоспади, що є цінним для водного туризму. Найбільші з них - Дністер, Прут, Черемош. Ліси області - найбільша частина всього лісового фонду України.

Івано-Франківська область знаходиться в глибині найвищих гірських масивів України. Вона налічує велику кількість турбаз, готелів, санаторіїв та курортів, де одночасно можуть відпочивати близько 14 тисяч туристів. На території області знаходяться такі гірськолижні курорти, як: Верховина, Яблуниця, Ворохта, Вишків, Косів, Тюдів, Шешори, Яремча і Буковель.

Кращим гірськолижним курортом України є Буковель. Він відповідає європейським стандартам гірськолижних курортів, тому не дивно, що сюди з'їжджаються іноземні туристи. Лижні траси Буковеля розташовані на добре підготовлених схилах, а сніжний покрив тут тримається з грудня по квітень. Загальна протяжність трас становить 50 км [62].

Туристичний комплекс Гірськолижний курорт Буковель

Відстань: від Івано-Франківська 100 км Спуски: сім складних трас протяжністю від 300 до 1000 метрів, 13 трас низької складності довжиною від 40 до 2150 метрів, і 36 трас середнього рівня протяжністю до 2100 метрів. Є траса для могула і дві траси для слалому - гіганта Підйомники: крісельні - 15, бугельний -1, мультиліфт - 5.

Гірськолижний курорт Ворохта Відстань: від Івано-Франківська 90 км Спуски: кілька спусків низької складності, середня протяжність 300-400 метрів, перепад висот 140 метрів. Є комплекс лижних трамплінів! Підйомники: бугельні - 2, крісельні – 2[63]

Гірськолижний курорт Яремча Відстань: від Івано-Франківська 60 км Спуски: дві траси для початківців довжиною 200 і 300 метрів з перепадом висот 3- і 70 метрів Підйомники: бугельний 1 Контакти, карта проїзду: Яремче, ур. Багровець

Гірськолижний курорт Шешори Відстань: від Івано-Франківська 90 км, Чернівці - 90 км Спуски: три траси середнього рівня складності, максимальна довжина - 1500 метрів, перепад висот 150 метрів, є санна траса протяжністю

500 метрів Підйомники: бугельний 1 Контакти, карта проїзду: Косівський район, с. Шешори

Гірськолижний курорт Вишків Відстань: від Івано-Франківська 100 км
Спуски: дві траси середнього рівня складності: на горі залом (протяжність 1000 м. Перепад висот 300 м.) І на горі Черемшина (протяжність 350 метрів, перепад висот 150 метрів) Підйомники: бугельні - 2 Контакти, карта проїзду: Івано-Франківська область с. Вишків

Гірськолижний комплекс Тюдів Відстань: від Івано-Франківська 110 км, Чернівці - 75 км. Спуски: дві основних зас траси протяжністю 600 і 800 метро, а також траса для початківців 400 метрів Підйомники: бугельний - 1, бебі - ліфт.

Гірськолижний курорт Косів Відстань: від Івано-Франківська 95 км. Чернівці - 80 км. Спуски: одна траса середньої складності довжиною 1200 метрів з перепадом висот 250 метрів Підйомники: бугельний -1

Гірськолижний курорт Верховина Відстань: від Івано-Франківська 120 км Спуски: одна траса протяжністю 380 метрів, перепад висот 70 метрів Підйомники: бугельний - 1

Гірськолижний курорт Ільці Відстань: від Івано-Франківська 120 км Спуски: три траси середньої складності протяжністю 700 метрів! Підйомники: бугельні - 2 Контакти, карта проїзду: Верховина, село Ільці [53].

Розглянемо туристичні потоки (табл. 2.4), організовані суб'єктами туристичної діяльності Івано-Франківської області за 2016-2020 рр

Таблиця 2.4

Туристичні потоки Івано-Франківської області

Рік	Обслуговано туристів	У тому числі		
		в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутрішніх туристів
2016	79973	2473	8588	68912

2017	73309	3190	14340	55779
2018	55781	3393	18816	33572
2019	63545	2295	25146	36104
2020	62479	1569	10430	50480

Джерело:[64]

Закарпатська область.

Закарпатська обл. розташована на південно-західних схилах і передгір'ях Східних Карпат-"Східні ворота України" - межує з Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Польщею. Понад 80% території обл. займають гори, річок і річечок налічується до 10 тис., найбільша річка-Тиса. Основне багатство області-ліси, займають до 50% території-така і основна спеціалізація області: деревообробна промисловість і пов'язані з нею виробництва, легка промисловість (текстиль та вироби з нього). У різні епохи регіон входив до складу різних держав-Великої Моравії, Київської Русі, Угорського королівства, Трансільванії, після розпаду Австро-Угорщини в 1918р.-в складі Чехословаччини під назвою "Підкарпатна Русь", а з 1945р. - у складі Української РСР, з 1991р. –Україна [65].

В Закарпатській області найбільше розвинений сільський туризм, зелений туризм, гірський туризм, екотуризм, етнічний туризм. Велика кількість мінеральних джерел (більше 300), чисте гірське і лісове повітря, краса незайманих людиною місць-найсприятливіші умови для оздоровчого туризму. Існує мережа санаторіїв і курортів на базі мінеральних вод-"Поляна Квасова", "Плосківський", "Свалява" та ін. Закарпаття- центр зимових видів спорту і лижного туризму в Україні.

Драгобрат. Найвищий гірськолижний курорт України, інфраструктура якого охоплює гори Стіг, Жандарм і Близниця. Лижний сезон тут, як правило, довгий — триває з листопада по травень. Нижня точка підйомників — 1400 м над рівнем моря, верхня — до 1700 м. Багато можливостей для фрірайду при підйомі ратраком на горах Жандарми або Близниця (1883 м). Лижні комплекси: "Вершина Карпат", "Драгобрат", "Карпатська чайка", "Оаза". Дістатися до Драгобрата непросто. Нещодавно дорогу на Драгобрат розмило

повінню. Поки її ремонтують, місцеві мешканці довозять туристів від Ясіні у гору ЗІЛами або ГАЗами старою дорогою. Власним транспортом там проїхати неможливо (навіть якщо це позашляховик). Тому перед поїздкою на Драгобрат перевіряйте транспортну ситуацію [66].

Міжгір'я. Два лижних комплекси глибоко в горах – “Альянс” (порівняно новий трикрісельний витяг довжиною 750 м на горі Маковиця) і “Кам'янка” (бугельний витяг довжиною 680 м, траса дещо стрімка і горбиста). Зручне розташування: порівняно недалеко розташовані озеро Синевир, село 10-ти музеїв Колочава, а також іще два популярні лижні курорти Пилипець і Подобовець.

Вишка (Красія). Два лижні комплекси – “Красія” і “Новий сезон”. З однієї сторони гори Красія є однокрісельний (довжина — 2200 м), двокрісельний (1114 м), чотирикрісельний (1585 м), бугельний (470 м) витяги. Ще 2 бугельні витяги (600 м, 300 м) розташовані неподалік. Перепад висот — 80-300 м. На схилах гори Красія проходить найдовша гірськолижна траса України завдовжки 3,5 км. Курорт розташований недалеко від Ужгорода, тому катання на лижах можна поєднати з відвідинами замків Закарпаття, дегустаціями і спа-процедурами, якими славиться Закарпаття (термальні води, чани, мінеральні джерела).

Еко-курорт “Ізкі”. На горі Магура обабіч комплексу “Ізкі” взимку функціонують два витяги: крісельний (на 2 особи, працює також у теплий сезон) та невеликий бугельний — мультиліфт. Траси легкі (сині), місцями середнього рівня складності (червоні), ширина — біля 200 м, довжина найдовшої — майже 3 км [65].

Пилипець. Розташований за 12 км від залізничної станції Воловець, біля підніжжя Полонини Боржави – одного з наймальовничіших гірських хребтів у Карпатах. У Пилипці є два лижні комплекси на горі Гимба – “Пилипець” і “Магура”, вісім витягів, і траси різних рівнів складності як для початківців, так і для досвідчених лижників (найдовша — біля 4 км).

Подобовець. Зовсім поруч із Пилипцем є ще один лижний курорт – Подобовець. Працюють два бугельні витяги завдовжки 500 м та буксирувальний ВЛ-1000 довжиною 1300 м. Подобовець вирізняється довгими та крутими лижними трасами. Можна поєднати катання в Пилипці і Подововці.

Поляна. Два комплекси – “Катерина” і “Урочище Ведмежий” – з витягами бугельного типу зі середньорівневими трасами. Є можливість для сноутюбінгу, працюють снігові гармати [67].

Ясіня. Є 400-метровий витяг на горі Костирівка (працює за наявності достатньої кількості снігу та бажаючих покататися) з трасами для початківців, і 800-метровий бугельний витяг спортивної школи. Також із селища можна добратися до найвисокогірнішого гірськолижного курорту Драгобрат.

Витяги на території готельних комплексів: два бугеля в санаторії “Синяк”, в Солочині (два бугельні витяги на 800 м і 400 м на території санаторію “Квітка полонини”), в Лумшорах (канатно-буксирувальна дорога бугельного типу на базі ЛОК “Полонина” довжиною 300 м), в селі Осій (бугельний витяг довжиною 300 м на території туристично-оздоровчого комплексу “Зачарована долина”), Жденієво (бугельний витяг із трасою близько 800 м на території готелю “eXtreme”). Зверніть увагу, що ці села розташовані досить близько одне від одного. Також у цій місцевості є дуже багато мінеральних джерел. Невеличкі витяги є також у селах Лазещина (приватний витяг 350 м садиби “Мирослава”) та Усть-Чорна (на базі ЛОК “Ялинка” діє витяг бугельного типу довжиною 410 м; гірське важкодоступне село) [65].

Розглянемо туристичні потоки (табл. 2.5), організовані суб’єктами туристичної діяльності Закарпатської області за 2017-2019 рр

Таблиця 2.5

Туристичні потоки Закарпатській області

Рік		У тому числі
-----	--	--------------

	Обслуговано туристів	в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутрішніх туристів
2016	11601	68	939	3594
2017	14652	102	10534	4016
2018	25348	183	18907	6258
2019	28044	114	19962	7968
2020	14669	-	12156	2513

Джерело:[68]

Таким чином, на основі аналізу туристичних потоків організованих суб'єктами туристичної діяльності у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській області, ми зробимо загальний аналіз туристичних потоків в Українських Карпатах. Покажемо його на рис.2.7

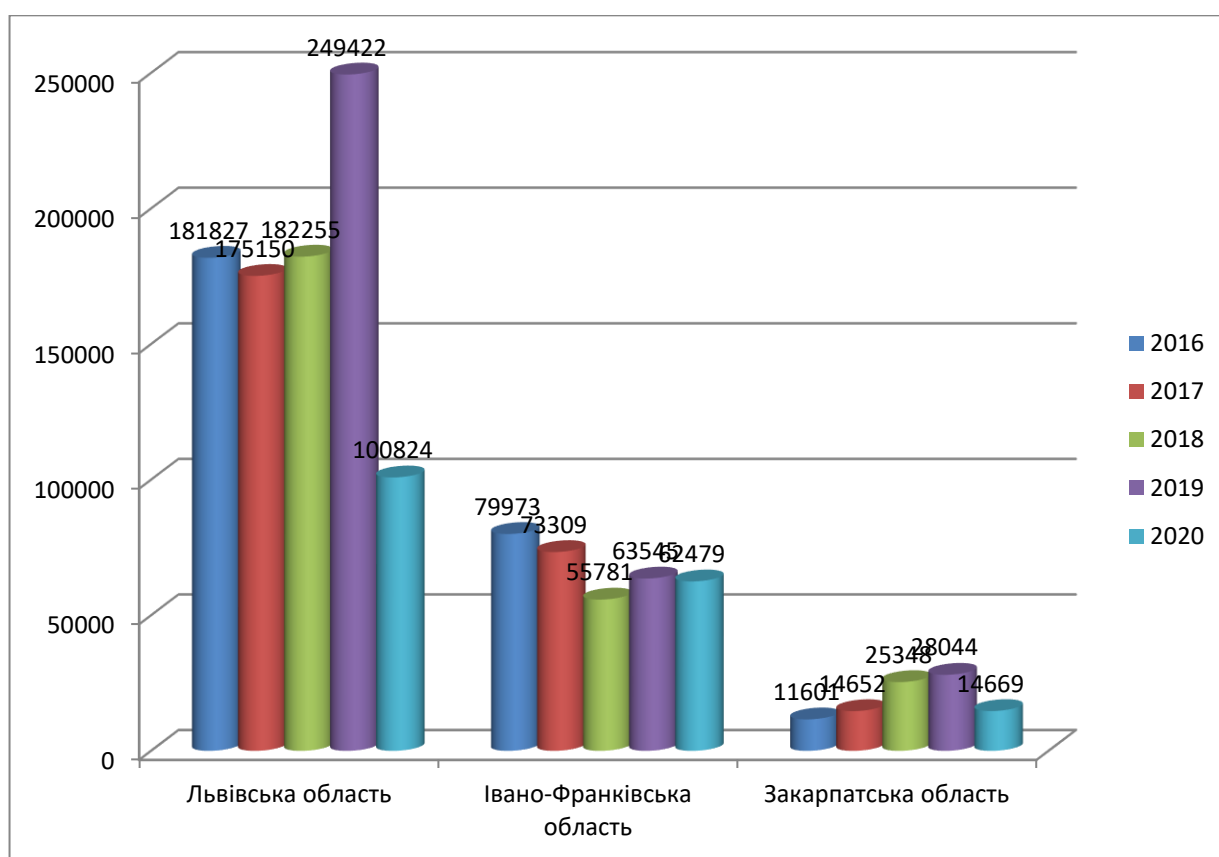

Рис.2.7 Туристичні потоки у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській області за 2016-2020 рр.

Розроблено автором на основі джерел:[61; 64; 68]

Отже, з проведеного аналізу ми бачимо що, біль за все туристичні потоки організованих суб'єктами туристичної діяльності користуються великим попитом у Львівській області, і це зрозуміло, Львівська область

славиться своєю безмежною красою, своїм історичним подихом, та розмаїттям туристичних інфраструктури, на другому місці Івано-Франківська, ці область покорає туристів своїми горами та рівнинами, свої колоритом та настроєм, а на третьому Закарпатська область, ця область має більше історичних пам'яток. Кожен край має щось таке, чого немає більше ніде, якусь родзинку, якою можна пишатися навіть за межами своєї держави. Такий гордістю у Закарпатській області є унікальні в своєму роді стародавні церкви, збудовані народними майстрами без єдиного цвяха, в специфічних архітектурних стилях.

Таким чином, Карпати – один із найкрасивіших регіонів України, де є все для активного зимового відпочинку. Гірськолижні курорти України можуть легко конкурувати з багатьма європейськими – сервіс тут на найвищому рівні. Тисячі туристів приїжджають сюди, щоб насолодитися пейзажами багатвікової природи, чистим гірським повітрям і особливою атмосферою. Тут активно розвивається інфраструктура, яка дозволяє гостям Карпат відпочивати комфортно та приємно. Усі карпатські гірськолижні курорти відрізняються сервісом європейського рівня. Тут є нове надійне обладнання, хороші школи та досвідчені інструктори. А після довгого дня на лижах можна повечеряти в одному з місцевих кафе, спробувати традиційні гуцульські страви та випити склянку глінтвейну на основі карпатських вин.

Отже, розвиток інфраструктури туризму – важливий етап планування процесу використання туристських ресурсів. Яким би привабливим не був туристський ресурс, але доступ до нього залежить від можливості вільного доступу до нього споживача – туриста. Крім того, простого доступу мало, масовий турист вимагає і достатньо комфортних умов свого перебування в місці відвідин.

2.3. Особливості управління гірськолижними туристичними центрами в Україні

Гірськолижний туризм в Україні має більш ніж вікову історію. Саме в цей час розпочалися перші лижні походи до Карпат. Розвиток внутрішнього туризму, зокрема, катання на лижах сьогодні є дуже актуальним у зв'язку з політичною та економічною ситуацією в країні. З метою розвитку гірськолижного туризму необхідно стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого підготовленого споживача (готелі та пансіонати середнього класу, готелі, турбази поблизу основних гірськолижних курортів, фельдшерсько-акушерські пункти, гірськолижні курорти).

Основні центри розвитку гірськолижного туризму зосереджені у Прикарпатській зоні, хоча сьогодні гірськолижні курорти активно розвиваються й в інших регіонах (Водяники, Звенигородський район, Черкаська область). Для розвитку гірськолижного туризму велике значення має інженерно-транспортна інфраструктура – водо-, енерго- та газопостачання складних гірських районів, розвинена система доріг, витягів та іншого обладнання, інформаційних комунікацій [69, с. 21].

Зокрема, Карпатський регіон України, який не має такого значного промислового потенціалу, як південно-східний, де зосереджено більшість підприємств металургійної, гірничодобувної, хімічної промисловості, важкого машинобудування та ін., перебуває в не дуже сприятливому економічному становищі. На функціонуванні підприємств агропромислового комплексу, що є центром економіки регіону, позначаються труднощі, пов'язані з несприятливою ринковою кон'юнктурою, нестачею оборотних засобів та іншими факторами. Це змушує звернути увагу на значний економічний потенціал, закладений у продуманому та ефективному використанні рекреаційних та туристичних ресурсів, якими природа щедро наділила Західний регіон. Спектр таких ресурсів є надзвичайно широким: від простого

«зеленого» екологічного туризму до будівництва сучасних високогірних відпочинкових комплексів. Однак, незважаючи на високий інтерес фахівців до проблем розвитку інфраструктури регіону, на сьогоднішній день не вирішено питань, пов'язаних із розвитком гірськолижних та спортивно-оздоровчих комплексів [71].

Практично у всіх країнах, територією яких простягається Карпатський хребет, є престижні та всесвітньо відомі гірськолижні та інші спортивні курорти. І лише Україна не використовує повною мірою цю перевагу у напрямку створення індустрії гірського зимового відпочинку. Така галузь рекреаційного середовища здатна забезпечити значні надходження до бюджетів усіх рівнів, надати імпульсу соціально-економічному розвитку Карпатських регіонів, стати наріжним каменем формування сучасного туристичного іміджу України.

Однак, незважаючи на наявність в Україні унікальних природно-рекреаційних можливостей, розвиток гірськолижної індустрії в країні йде вкрай повільно з наступних причин:

- створення та подальше функціонування гірськолижного центру дорогого бізнесу;
- відсутня підтримка підприємців у вирішенні питань земельних ділянок, на яких будуть розташовані гірськолижні центри;
- приватні інвестиції не захищені: немає гарантії, що бізнесу не доведеться розлучатися з жодними змінами влади (наприклад, у Франції ця проблема вирішується за допомогою «Закону про захист гірських територій та господарської діяльності» він, регламентує всі види організації гірськолижних курортів);
- недостатнє інформування споживачів про українські гірськолижні курорти, відсутність масштабної реклами;

Беручи до уваги безперервне зростання популярності та моди на гірські лижі, а також з огляду на виняткові особливості (наявність унікальних природних ресурсів та значне освоєння), розвиток гірськолижного туризму в

Карпатському регіоні є надзвичайно перспективним та економічно доцільним. Немає сумнівів, що активний розвиток цього виду туризму у Карпатах також підвищить міжнародний авторитет української держави[72].

Одна з особливостей управління гірськолижними туристичними центрами в Україні є те, що будинки, що забезпечують життя туристів, стан гірськолижних трас, не мають одного власника. Їх дуже багато, цих дрібних власників-«гетьманів»: лісгоспи, відомства, муніципальні установи тощо. Комерційні структури беруть гроші за послуги, а як сплачуються податки – невідомо. А, наприклад, Славська сільрада має зайняти значні кошти на будівництво сучасного водопроводу, яким згодом користуватимуться всі охочі.

Наші західні сусіди, словаки, мали аналогічну проблему. Її вирішили шляхом створення акціонерних товариств, де кожна із сторін, зацікавлених у розвитку курорту, мала свою частку. Причому вкладення окупилися досить швидко (протягом трьох-чотирьох років). Навіть послуги дорогих гелікоптерів, що займаються евакуацією лижників, виправдовують себе погашенням страховки. І хоча малоімовірно, що найближчим часом до нас прийдуть туристи з Європи, цілком реально повернути до Карпат росіян, які раніше складали чверть від загальної кількості туристів у цьому регіоні.

Туреччина – яскравий приклад активного управління розвитку з боку держави. Турецька модель є прикладом ринкової орієнтації, де, з одного боку, внутрішній попит дав поштовх розвитку місцевих гірськолижних центрів, з другого боку, зростання зовнішнього попиту відповідний вид туризму став каталізатор. створити нові альтернативні гірськолижні курорти, орієнтовані міжнародний ринок. Всі готелі в гірськолижних центрах збудовані коштом приватних підприємців. При цьому з моменту будівництва нового готелю держава звільняє власників від податків строком на п'ять років і надає значну підтримку рекламі вітчизняного турпродукту на міжнародному ринку[73].

Експерти зазначають, що вихід України на світовий ринок із конкурентоспроможним «лижним» продуктом багато в чому визначатиметься

перспективами політики соціально-економічного оздоровлення регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила необхідні соціальні та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях економіки вітчизняного Прикарпаття.

Серед міжнародних програм особливе місце посідає «Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат», основною метою якої є стати інструментом сприяння сталому розвитку регіону шляхом гармонізації місцевого розвитку з екологічними інтересами. Зокрема, за рахунок стабільного розвитку туризму. Реалізація відповідних програм дозволить, на думку експертів, покращити «туристичний» інвестиційний клімат Карпатського регіону, а це використання кредитних ліній та залучення кредитів, грантів міжнародних фінансових організацій; використання міжнародних програм для малого та середнього бізнесу[70].

Прикро лише, що ці особливості управління гірськолижними туристичними центрами в Україні зрозумілі не лише фахівцям, а й нашим заповзятливим співвітчизникам, які прагнуть вкладати власні кошти та працювати прозоро, створюючи нові робочі місця. Насправді не можна сказати, що можновладці нічого не роблять. Проте їх кроки в цій галузі аж ніяк не викликають захоплення, тому вкрай необхідна розробка відповідних національних та регіональних програм розвитку вітчизняної туріндустрії, а також участь вітчизняних та іноземних фахівців у їх створенні, а також серйозність їхнього економічного обґрунтування та можливості створення обіцяних, які нормально оплачуються (тобто як у бажаній Європі) робочих місць.

Найбільші гірськолижні центри Прикарпаття відомі не лише в Україні, а й за кордоном, курорти Славське, Буковель, Тисовець та інші. Кожна з них має свою специфіку, особливості територіального розташування, проте всім їм властиві диспропорції, що нівелюють їх соціально-економічний потенціал[69]: незадовільний стан дорожніх комунікацій, фізично та морально застаріла техніко-технологічна база, нерозвиненість умов правового та

економічного регулювання процесів інвестицій, слабкий розвиток допоміжних інфраструктурних компонентів рекреаційної сфери, неефективні організаційно-економічні методи управління господарськими процесами, розтрата рекреаційного потенціалу природних екосистем внаслідок деструктивного управління.

Поряд із проблемами функціонування та розвитку, характерними для будь-якого українського гірськолижного курорту, їхньою загальною проблемою є доступність. Практично кожен з цих центрів потребує модернізації колійної інфраструктури, покращення стану доріг як на під'їзді до самого курорту, так і під час руху по внутрішній дорожній мережі, що безпосередньо доставляє відпочиваючих на гірськолижні курорти.

З точки зору зручності прямого доступу до курортної зони та території проживання та соціально-розважальної інфраструктури міське поселення має найкращі можливості у Славське, тому що через нього проходить гілка залізниці Київ-Львів-Ужгород-Чоп, і таким чином туристи з максимальною зручністю можуть дістатися туди з усієї України, а також із країн Східної Європи залізницею. Для тих, хто подорожує машиною, є можливість дістатися до сел. Славське трасою Сколе - Гниле - Славське - Лавочне. Дорожнє покриття цієї дороги перебуває у вкрай занедбаному стані, що багато в чому впливає на бажання автотуристів їздити до Славського. Це, крім несприятливих погодних умов з малосніжністю, вплинуло на потік охочих відпочити в Славському за останні кілька зимових сезонів, що негативно позначилося на доходах місцевих мешканців та власників гірськолижних витягів. Своєчасний ремонт дороги та підтримання її у належному стані за рахунок державних коштів та коштів громад поселень, а також за рахунок коштів власників готельного комплексу могли б змінити ситуацію на користь тих самих мешканців. та підприємців та повернути їх вкладення за рахунок збільшення числа відпочиваючих та туристів [74].

З цією метою вважаємо за доцільне створення (підтримку) підприємства, яке б займалося експлуатацією даної ділянки колії, її поточним ремонтом, а

також підтримкою та розвитком регіональної мережі автомобільних доріг. І хоча ці функції має виконувати Облавтодор, додаткове фінансування зацікавлених інвесторів зашкодить не справі, а такому підприємству з експлуатації та дорожньої мережі в районі селища. Славське могло б співпрацювати з Облавтодором, координуючи спільні зусилля.

Для комплексного розвитку рекреаційно-туристських зон необхідне залучення приватних інвестицій у вигляді фінансування будівництва, ремонту та утримання автомобільних шляхів. Таке фінансування доцільно здійснювати шляхом спрямування відповідних фінансових коштів на рахунки замовника таких робіт, на даний час ним є Дорожня служба. При цьому ще одним джерелом фінансування мають залишатись бюджетні кошти.

Основним стимулом для залучення фінансових коштів з приватних фондів є надання податкових пільг аж до повного (майже повного) відшкодування витрат підприємства на фінансове забезпечення ремонтно-будівельних робіт. Ця практика досить перспективна, оскільки, по-перше, суб'єкти господарювання компенсують витрати на ремонт і прокладання доріг за рахунок пільг, а по-друге, рекреаційні зони отримують імпульс до розвитку за рахунок значного поліпшення інфраструктури..

Важливим механізмом розвитку дорожньої інфраструктури є проведення тендерних процедур з вибору виконавця робіт. Такими виконавцями можуть бути як приватні, так і державні ремонтно-будівельні підприємства. Також зазначаємо, що в рекреаційно-туристичному комплексі Карпатського регіону доцільно реконструювати та відновлювати дороги, які з'єднують курортну територію з іншими гірськолижними курортами.

Окрім проблеми доріг загального користування, які переміщують значні пасажиро- та вантажопотоки до населених пунктів чи територій, які є осередками гірськолижного відпочинку з житловими та рекреаційними зонами, практично на кожному гірськолижному курорті існує проблема доріг, по яких відпочиваючі потрапляють безпосередньо на лижі курорти до нижніх станцій підйомників на гірськолижні траси на схилах гір [72, с. 67].

Проблема зручності сполучення на курортах Славського є досить актуальною. Справа в тому, що основна гірськолижна зона, де проходять найкращі та найдовші гірськолижні траси, обладнана на схилах гори Тростян за 2-4 км від села. Славське. Проїхати туди можна тільки на повнопривідних автомобілях. Автовласникам, які не мають таких автомобілів, місцеві жителі неофіційно надають платні транспортні послуги на власному повнопривідному транспорті. Альтернативою підйому на Тростян на всюдиході є просто прогулянка з усім лижним спорядженням на плечах.

На Тисовці у зв'язку з виведенням з експлуатації крісельного підйомника вирішують проблему під'їзду до гірськолижних трас шляхом пропуску автомобілів на раніше недоступну ділянку внутрішнім маршрутом по одній зі стінок басейну, паралельно кріселку. підйомник, який перетинає біатлонну трасу та стрільбище. Зрозуміло, що такі незручності не приваблюють відпочивальників, тому охочих відпочивати на цих гірськолижних курортах з кожним роком стає все менше [69, с. 19].

Окрім особливостей управління з розвитку дорожньої інфраструктури на більшості гірськолижних курортів України, гострою є проблема експлуатації безпосередньо гірськолижної інфраструктури – підготовки трас, технічного стану обладнання (підйомників та крісельних підйомників), штучного засніження трас, їх освітлення, технічного стану обладнання та підйомників. Так, наприклад, у Славському та його околицях майже на всіх гірськолижних трасах, придатних для катання, використовуються бугельні витяги, встановлені ще у 70-80-х роках минулого століття, термін експлуатації яких давно закінчився. Вони часто виходять з ладу через фізичний знос, а іноді простоюють цілий сезон через відсутність дефіцитних запчастин.

Загалом на території Славського спостерігається значний дисбаланс між розвитком інфраструктури проживання та відпочинку та гірськолижної інфраструктури. У той час, як приватні особи – жителі Славського побудували значну кількість нових міні-готелів та агроосель або просто реконструювали свої садиби, розраховуючи на значний приплив відпочиваючих, прогресивних

кроків у розвитку гірськолижних трас та витягів не зроблено. в останні роки. Застаріле обладнання нещадно експлуатується і виходить з ладу. Це призводить до того, що багато хто, хто оселився в Славську і його околицях, не мають можливості повноцінно і комфортно займатися спортом на гірськолижних трасах, тому повертатися сюди знову не планують. Проте через відсутність справних підйомників і спусків виникають значні черги та тиснення, хоча в цілому кількість туристів зменшується.

Ще один відомий гірськолижний центр карпатського відпочинку на Львівщині – Тисовець. Сьогодні на курорті працює два витяги, а також невеликий підйомник на трасі вільного стилю. Досить складні та сучасні на момент введення в експлуатацію споруди трампліну знаходяться в незадовільному стані. Також не працює крісельний підйомник, який підвозив спортсменів на гірськолижні курорти.

Два бугельних витяги, що залишилися з радянських часів, зазвичай працюють по черзі. Ці підйомники зношені і часто виходять з ладу. Їх місткість низька, і це часто призводить до величезних черг, особливо у вихідні дні, коли кількість клієнтів збільшується, а інші підйомники та крісельні підйомники закриті. На рішення користувачів гірськолижних курортів впливає незадовільний, а часом і небезпечний стан схилів. Зокрема, засніжені схили гори Тростян відомі своїми нерівностями, які виникають через те, що ділянки зі свіжим снігом не утрамбовуються спеціальною технікою (ратраками), як це робиться на всіх гірськолижних курортах світу. [74, с. 71].

Значний вплив на стан снігового покриву мають і погодні умови. На жаль, останнім часом спостерігаються значні погодні аномалії – теплі безсніжні зими, іноді з дощами, які змивають і без того тонкий шар снігу на трасах. Щоб цього не сталося, на всіх зарубіжних гірськолижних курортах і на деяких сучасних вітчизняних гірськолижних курортах використовуються пристрої штучного снігу. Достатньо вночі, коли температура повітря опуститься нижче нуля, включити установку штучного снігу, а вранці розширити та ущільнити сніговий насип трамбівкою, щоб отримати якісний

сніговий покрив, придатний для катання навіть у суворі умови - нульові температури.

Крім того, існують моделі «снігових гармат», оснащені внутрішнім фреоновим охолоджувачем, що дозволяє посипати штучний сніг на землю, навіть якщо повітря прогріте до плюс 10-15 ° С. Переваги використання «снігових гармат» вже оцінили на таких українських курортах, як Буковель, Плай, Красія, особливо в останні роки, коли зими настають пізно і часто в січні буває морозна погода без снігу.

У Славському «снігові гармати» є лише на «динамівському» схилі гори Погар, та й то спрацьовують епізодично і зазвичай без попередження. Тому лише невелика територія навколо них покрита снігом. На горі Тростян такої установки немає, і навесні сезон доводиться закривати занадто рано. Не маючи технічних засобів штучного засніження схилів, власники гірськолижних курортів повинні ретельно стежити за природним станом гірських схилів. Проте в цьому відношенні, як і щодо інших видів діяльності, особливої активності у проведенні таких робіт у Тростяні та інших околицях Славського немає.

Серед рекреаційних зон Карпатського регіону заслуговує на увагу гірськолижний та спортивно-оздоровчий курорт «Буковель». Сьогодні цей комплекс відповідає світовим стандартам інфраструктурного забезпечення. Буковель – чи не єдиний курорт нашої країни, пристосований для надання широкого спектру послуг і задоволення потреб різних груп туристів. Фінансовою основою розвитку комплексу «Буковель» є інвестиції приватного капіталу, результатом яких є створення всіх необхідних складових та елементів супровідної інфраструктури, що робить його одним із провідних європейських спортивно-курортних комплексів. [63].

На нашу думку, найбільшою перешкодою для управління з розвитку рекреаційної галузі в Карпатському регіоні є недосконала інфраструктура. При цьому на перший план тут виходять питання ефективності інвестицій та приватних капіталовкладень. Що стосується проблем експлуатації

гірськолижних трас та розвитку рекреаційного туризму в Карпатському регіоні, то можна сміливо говорити про необхідність приведення в належний стан дорожньої мережі, про важливість будівництва нових сучасних комунікацій. підвезення відпочиваючих безпосередньо до гірськолижних трас - канатними дорогами, а також обов'язкове оновлення гірськолижної інфраструктури на трасах. Так, серед основних особливостей управління гірськолижними туристичними центрами в Україні можна виділити: недостатню поінформованість населення про туристичну пропозицію; низький рівень обслуговування через практично повну відсутність конкуренції; поганий стан гірськолижних трас тощо.

На даний час у світовій практиці внаслідок дії ряду факторів політичного, економічного та етнокультурного характеру склалися різноманітні національні системи організації управління гірськолижним туризмом. У західноєвропейських країнах це змішаний тип організації управління, що передбачає поєднання державного управління та приватного підприємництва в розвитку гірськолижного туризму (Франція, Швейцарія, Австрія). Основним завданням держави є збільшення внеску туризму в економіку регіону. Вирішується шляхом: планування розвитку гірськолижного туризму з урахуванням думки місцевого населення, суб'єктів господарювання та інвесторів; надання значних переваг інвесторам; здійснення заходів щодо залучення іноземних туристів; забезпечення самостійності в управлінні.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНИХ КУРОРТІВ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

3.1. Фактори сталого розвитку гірських територій України

Гірські регіони України, зокрема Карпатський, є унікальними природними комплексами визначної екологічної цінності, разом з тим вони становлять собою середовище, у якому проживає місцеве населення, природні ресурси котрого споконвіку служили джерелом забезпечення його життєвих потреб. На жаль, ціла низка особливостей гірських регіонів зумовлює нижчі соціально-економічні можливості їх розвитку порівняно з рівнинними і вимагає особливих підходів до політики сталого регіонального розвитку гірських територій, включаючи політику природокористування.

У Карпатському регіоні природні ресурси є одним з визначальних факторів формування економічного середовища. Сучасні світові тенденції закономірно зменшують частку природоексплуатуючих виробництв у загальному обсязі валової доданої вартості. Однак у гірських регіонах ця тенденція виражена значно меншою мірою. Орієнтовані на використання природних ресурсів види економічної діяльності тут зберігають своє провідне господарське й соціальне значення. Разом з тим виробництва, що експлуатують природні ресурси, є дуже інвестиційно місткими, що в нинішніх умовах України стримує їх розвиток[73].

Карпатський регіон України займає територію площею 56,6 тис. км² і окреслюється межами чотирьох адміністративних областей – Закарпатської, ІваноФранківської, Львівської та Чернівецької..

На території Карпатського регіону статус гірських мають 714 населених пунктів: Закарпатська область – 214; Івано-Франківська область – 240; Львівська область – 196 населених пунктів, що складає 17 % площі області, на якій проживає 158,6 тис. осіб або 6 % населення регіону; Чернівецька область – 64 населених пункти, що становить 16,1 % території області, на якій

проживає 44,5 тис. осіб, що становить 5 % населення області. Загальна площа населених пунктів, що мають статус гірських складає 1304,8 км².

Гірські населені пункти Закарпатської області зосереджено в 10 адміністративних районах і частині двох об'єднаних територіальних громад (Вільховецькій та Полянській). В цілому гірські території охоплюють 45 % площі регіону, на них розташовані 214 населених пунктів (близько 35 % від загальної їх кількості по області), у тому числі 49 високогірні (знаходяться на висоті 600 метрів і вище над рівнем моря), та на яких проживає 24 % населення регіону.

Проблематикою Закарпатської області є суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій краю. Більшу частину території займають гори, а третина населених пунктів отримали статус гірських. Значна диференціація показників у районах Закарпаття спричинена неоднорідністю енергетичного, трудового, інфраструктурного потенціалу тощо, а основна концентрація ресурсів області зосереджена якраз у низинних районах.

В гірських селах зосереджені основні рекреаційні ресурси, більшість з яких – це сільські садиби зеленого туризму. Без економічно розвинутого села, його виробничої та соціальної інфраструктури їх функціонування набуває спотвореної форми. Звідси – необхідність конкретно поєднання економічних і екологічних інтересів територіальної громади, бізнесу і держави в розвитку гірських сіл, з пріоритетністю екологізації господарського життя.

Для комплексного розв'язання першочергових наявних проблем в економічній сфері та зростання якості життя населення гірських територій Урядом затверджено Державну програму розвитку регіону українських Карпат на до 2027 року. Програма визначає основні напрями стимулювання економічної активності, зокрема шляхом розвитку інфраструктури та наближення рівня надання публічних послуг до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище. З метою усунення диспропорцій у розвитку гірських та

низинних територій доцільним є розроблення обласної програми підтримки гірських територій до 2027 року з конкретними механізмами стимулювання розвитку економічного сектору на цих територіях. Важливо зрозуміти, що значно дешевше створити умови для економічного росту в гірських селах, ніж постійно їх підтримувати.

Вдале географічне розташування, сприятливі кліматичні умови, наявність багатьох компонентів рекреаційних ресурсів, багатої історико-культурної спадщини, тривале співіснування різних культур та традицій на відносно невеликій території, є чинниками розвитку туристичного та природно-ресурсного потенціалу краю[77].

Чернівецька область є мультикультурним регіоном, що має значний туристичний та рекреаційний потенціал, адже саме її територія – це перехрестя трьох історико-етнографічних районів (Буковина, Бессарабія, Гуцульщина). Крім того, регіон вважається південно-західним форпостом Київської Русі (УкраїниРуси), співочою столицею країни та батьківщиною «Червоної рути», місцем проживання видатних історичних постатей.

На території області в загальному 90 діючих туристичних маршрутів, такі як: пішохідні, кінні, велосипедні, мотоциклетні, автомобільні, уїкендові (1-2 доби), короткотермінові (тиждень), середньотермінові (2-3 тижні), шкільні, молодіжні, сімейні, для дорослих, осіб зрілого віку, професійно-орієнтовані, комбіновані туристичні маршрути («До джерела Лужки», «До печери Довбуша», «Кам'яне кільце парку» та інші)

Сучасні тенденції розвитку туризму вимагають формування та просування туристичного продукту, скерованого на конкретного споживача, який сьогодні є більш інформований, незалежний, розкутий, критично й вибагливо відноситься до пропонованих йому товарів і послуг. Формування туристичного продукту у відповідності до потреб споживача потребує запровадження ефективної системи маркетингу та просування. Для подальшого підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі регіону необхідно:

- розроблення та виконання обласних комплексних і цільових програм розвитку туризму і ринку туристичних послуг, забезпечення захисту і безпеки туристів;

- створення умов для розвитку соціальної та ринкової інфраструктури у сфері туризму, розбудови їх матеріально-технічної бази;

- розширення мережі туристичних інформаційних центрів для забезпечення якісної та достовірної інформації про область, розроблення інформаційно-рекламної діяльності[76].

На території Івано-Франківської області статус гірських мають 240 населених пунктів, що складає 12,7 % від загальної площі області, де проживає майже 30,0 % населення.

Гірські території є, передусім, зоною паводкового ризику. Внаслідок стихійних лих 2008—2021 років було зруйновано значну кількість об'єктів інфраструктури (мости, штучні споруди) гірських населених пунктів області. Складність природних умов, низький рівень транспортної доступності, з урахуванням еколого-геологічних особливостей функціонування господарських комплексів, негативно впливають на підприємницьку ініціативу та зайнятість на території гірських населених пунктів, що призводить до збільшення диспропорцій за основними соціально-економічними показниками та потребує комплексного підходу до вирішення проблемних питань.

За підсумками 2021 року соціально-економічний розвиток гірських населених пунктів області щодо показників у цілому за регіоном, характеризувався значними диспропорціями:

- загальнообласний показник обсягу доходів місцевих бюджетів на одну особу в 1,3 раза більший від показника в гірській місцевості;
- роздрібний товарооборот на одну особу — більший в 2,1 раза;
- обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) на одну особу більший в 1,7 раза.

У зв'язку з високогірним розташуванням та транспортною важкодоступністю багатьох населених пунктів діти не мають можливості здобувати якісну освіту. Низьким є показник дітей, охоплених позашкільною освітою: 55,5 % у гірських територіях проти 72,0 % в цілому по області. Ще менша частка дітей, охоплених дошкільною освітою – 42,0 % проти 72,0 % по області.

Стан розвитку гірських територій потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності шляхом стимулювання економічної активності через розвиток інфраструктури та наближення рівня надання публічних послуг до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

З метою підвищення інвестиційної привабливості гірських територій за підсумками 2018 року на цій території відремонтовано 37,5 км доріг місцевого значення із твердим покриттям. Основними об'єктами ремонту були автомобільні дороги загального користування державного значення Р-24 Татарів – Кам'янець–Подільський, Р-62 Криворівня – Чернівці. Перспективним на територіях гірських районів є нарощення виробничих потужностей, диверсифікація виробництва, підвищення доданої вартості на підприємствах деревообробного комплексу (ТОВ «Уніплит», ПрАТ «Серінліс», ТОВ «Мілвуд», ТОВ «Інтер'єр», ТОВ «ТС- Партнер») та розвиток виробництва пресованих бетонних виробів на ТОВ «Унібрук» (Долинський район), дерев'яних іграшок на МП «Левеня» (Косівський район), паливних брикетів та пелет на МП «Аполлон», ТОВ «СВ БАРС» (Верховинський район).

Для популяризації Карпатського регіону щорічно проводяться культурномистецькі заходи, зокрема, у 2021 році проведено близько 1700 заходів, що становить 70,0 % від загальної кількості, які проводились в області. Не менш важливим та позитивним фактором є концентрація природнозаповідного фонду саме у гірських територіях. Зокрема, питома вага

площі природно-заповідного фонду у гірських територіях становить 19,3% (по області 15,7%) [78].

Розвиток туризму в регіоні стимулюватиме економічну активність, розвиток малого та середнього бізнесу, сприятиме створенню нових робочих місць у різних секторах економіки, зростанню доходів місцевого населення, покращенню не тільки туристичної, а й соціальної інфраструктури загалом, забезпеченню збереження навколишнього середовища, а також покращенню інших сфер соціально-економічного життя територій. Населення гірських районів переважно складають жителі сіл і селищ. У Львівській області налічують 186 гірських сіл, зокрема в Турківському (65), Старосамбірському (65), Сколівському (52), Дрогобицькому (13) районах, тому одним з пріоритетів є розвиток агротуризму і зеленого туризму/

З метою визначення проблематики гірських територій Львівської області в цій Стратегії гірськими територіями є такі райони: Дрогобицький, Турківський, Старосамбірський, Сколівський, Самбірський (Вільшаницька та Чукв'янська об'єднані територіальні громади). Для гірських територій Львівської області, як і території Українських Карпат загалом, характерними є складні структурні проблеми, зокрема у сфері економічного розвитку, ринку праці, соціального становища населення, охорони природного довкілля та природокористування[79].

Показники економічного розвитку гірських територій кількаразово поступаються середнім по регіону та країні. Це зумовлено ускладненими умовами господарювання в гірських місцевостях і звуженою секторальногалузеву структурою економіки, низьким розвитком транспортної та інженерної інфраструктури, відсутністю дієвих інструментів державної підтримки розвитку господарства у гірських регіонах, яке переважно має ознаки депресивності.

Стан економічного розвитку гірських територій зумовив проблеми зайнятості місцевого населення, серед котрих особливо гострими є безробіття та гіпертрофована зовнішня трудова міграція.

Як наслідок, рівень життя мешканців гірських територій залишається низьким, загострюються проблеми соціальнодемографічного характеру – депопуляція, вимивання інтелектуального потенціалу, загроза втрати самобутньої культурної спадщини горян[80].

SWOT-аналіз розвитку гірських територій (Табл.3.1) наочно демонструє їх основні сильні й слабкі сторони, а також ризики та можливості для розвитку мікрорегіону.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз розвитку гірських територій

Сильні сторони	Слабі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність земельних ресурсів для створення підприємств. 2. Наявність незайнятої робочої сили з досвідом роботи. 3. Наявність оздоровчо-рекреаційного потенціалу та зон для відпочинку 4. Розвинена мережа соціальної інфраструктури. 5. Наявність пам'яток культурної спадщини 6. Розвиток житлової забудови. 7. Готовність міської влади вирішувати проблеми у сфері розвитку комунальної інфраструктури. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бран інвестиційних ресурсів. 2. Низька ділова активність населення. 3. Висока вартість реалізації проектів через інфраструктурні обмеження 4. Незадовільний матеріально-технічний стан об'єктів соціальної інфраструктури. 5. Низька якість доріг. 6. Нерегулярне транспортне сполучення з віддаленими селами. 7. Значний знос основних мереж тепло водопостачання та водовідведення. 8. Низький рівень житлово-комунальних послуг
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Започаткування нових підприємств. 2. Розвиток виробництва екологічно чистої продукції. 3. Розвиток зеленого туризму. 4. Залучення малого та, середнього бізнесу до вирішення соціальних проблем району 5. Покращення первинної медичної допомоги 6. Покращення стану доріг та транспортного сполучення. 7. Оновлення транспортних нових мереж водо-, газопостачання. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільне законодавство та система оподаткування 2. Фінансова й цінова нестабільність, Інфляційні процеси. 3. Погіршення інвестиційного клімату. 4. Природні катаклізми 5. Відтік кваліфікованих кадрів 8. Погіршення демографічних показників населення. 7. Зростання рівня безробіття. 8. Недостатнє бюджетне фінансування соціальної сфери.

Природне середовище та природні ресурси Українських Карпат мають загальнодержавне значення. Особливою є їх роль у збереженні біо- та ландшафтного різноманіття, регулюванні клімату, формуванні

водноресурсного, лісового, рекреаційного потенціалу країни. Разом з тим, регіону притаманні складні для вирішення екологічні проблеми – значне зменшення лісистості та неоптимальна структура ландшафтів, висока паводкова небезпека, ерозія ґрунтів, скиди у водойми забруднених стоків, неорганізоване нагромадження побутових і промислових відходів тощо.

Разом з тим гірські райони Українських Карпат володіють сприятливими передумовами для розвитку низки видів економічної діяльності: значними площами сільськогосподарських угідь для розвитку тваринництва, органічного землеробства; великими запасами лісосировини, включаючи деревину та продукти побічного лісокористування; найбільшими в Україні гідроенергетичними ресурсами; ресурсами питних і лікувальних мінеральних вод; відповідними господарськими навичками місцевого населення в аграрному, лісовому, будівельному секторах, народних художніх промислах, туристично-рекреаційному обслуговуванні; значною кількістю незайнятого місцевого населення;

Спільні проблеми гірських територій – це недостатній розвиток бізнесу й низька інвестиційна привабливість, неналежна транспортна і дорожня інфраструктура та екологічні проблеми.

Економічні, соціальні та екологічні проблеми й шляхи їх вирішення взаємопов'язані. У їх розв'язанні мають взяти участь органи державної влади і місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, наукові установи, громадські організації та мешканці регіону. Важливим при цьому є використання можливостей транскордонної та міжнародної співпраці, котру забезпечуватиме участь у європейських програмах територіальної співпраці. Комплексне розв'язання проблем за широкою участю всіх зацікавлених сторін можливе шляхом розроблення, прийняття і виконання Стратегії розвитку гірських територій Львівської області (далі – Стратегія)[79].

Програмний ресурс місцевих бюджетів гірських територій, спрямований на реалізацію проектів розвитку у 2020 році, не дозволяє комплексно вирішувати наявні проблеми.

Крім того, використання наявного програмного ресурсу місцевих бюджетів у більшості випадків не відповідає ключовим проблемам розвитку гірських територій. Так, у Дрогобицькому та Самбірському районах більша частина коштів спрямована на вирішення поточних проблем, кращою є структура програмних видатків місцевих бюджетів у Турківському, Сколівському та Старосамбірському районах (рис. А.1.-А.5.) Додатку А.

Незважаючи на найменший серед усіх гірських районів програмний ресурс (Рис..А.1) Додатку А, Турківський район 27% коштів скеровує на розвиток доріг, що в умовах гірської місцевості є головним фактором інвестиційного розвитку.

Сколівський район – єдиний район області, який затвердив районну цільову програму розвитку. Крім того, в програмному ресурсі відображена туристична спеціалізація території – це один з ключових драйверів розвитку району Рис. А.2 Додатку А.

Старосамбірський район має оптимальну, з точки зору надання можливостей для розвитку, структуру місцевих програмних видатків порівняно з іншими гірськими територіями. У районі передбачені видатки на підвищення енергоефективності бюджетної сфери, співфінансування проектів, розвиток мистецтва, розробку проектної документації Рис. А.3 Додатку А.

Менш досконалою є структура програмних ресурсів у Дрогобицькому районі – висока частка соціальних програм та споживчих видатків. При цьому в районі при опитуванні зазначено як ключові проблеми з розвитком бізнесу, сільського господарства та дорожньої інфраструктури, вирішення яких жодним чином не заплановано за рахунок районних програм Рис. А. Додатку А.

У Самбірському районі в структурі видатків районного бюджету теж не передбачені заходи чи співфінансування заходів, спрямованих на подолання диспропорцій розвитку, викликаних гірським розташуванням частини територій. Планування регіонального розвитку в районі дещо ускладнюється

з появою значної кількості об'єднаних територіальних громад, дві з яких розташовані в гірській місцевості (Чукв'янська та Вільшаницька) Рис. А.5 Додатку А.

Фінансування розвитку гірських територій з місцевих бюджетів має відповідати пріоритетам їх розвитку, підсилюватися відповідними програмами з обласного бюджету та з інших джерел. На даний час такий синергетичний ефект відсутній через недосконалу структуру й обмеженість фінансування на місцях. Варто зазначити, що формування і вдосконалення гірської політики, обґрунтування шляхів її реалізації в Україні надалі залишаються вкрай актуальними завданнями, що потребують значного посилення насамперед механізми інвестиційного забезпечення економічного розвитку гірських територій, більш повного використання їх природноресурсного потенціалу. Ефективним шляхом вирішення цього завдання було б запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на створених у гірських районах територіях пріоритетного розвитку. [79].

Отже, серед основних проблеми розвитку гірськолижного туризму в Україні: недостатня поінформованість населення про туристичний потенціал; низький рівень сервісу через практично повну відсутність конкуренції; поганий стан гірськолижних трас та ін. На жаль, в Україні немає реклами національного гірськолижного туристичного продукту, гірськолижних курортів мало, вони технічно погано обладнані і практично не мають інфраструктури для відпочинку та розваг. Таким чином, всі організації, що спеціалізуються на гірськолижному туризмі, стикаються з проблемою пошуку ефективних методів подальшого розвитку у і його просування на національному та міжнародному рівнях.

3.2. Розробка плану відновлення гірськолижних курортів України

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку гірських територій українських Карпат» [81] від 3 квітня 2019 р. № 232туризм проголошено шляхи і способи розв'язання проблеми зазначені вище.

Концепція буде реалізована шляхом створення умов для комплексного і сталого розвитку гірських територій Українських Карпат на основі раціонального та невичерпного використання природи, мобілізації і концентрації ресурсів для розвитку цих територій, координації органів державної влади, державного і приватного секторів, партнерства, ефективного використання наявних фінансових інструментів.

Для досягнення цієї мети необхідно розробити і реалізувати план відновлення гірськолижних курортів України який складається з таких заходів:

- по формуванню конкурентоспроможної економіки гірських територій:
- забезпечення розвитку традиційних і найбільш перспективних для регіону видів економічної діяльності лісового і сільського господарства за рахунок впровадження екологічно чистих інноваційних технологій, а також екологічно чистої виробничої діяльності, включаючи переробку місцевої сировини, розвиток альтернативної енергетики;
- сприяння розвитку державно-приватного партнерства в будівництві і модернізації інфраструктури;
- розробка і реалізація економічних проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку гірських територій;
- вдосконалення механізмів державної підтримки фермерських господарств, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і малих і середніх підприємств в сільській місцевості;

- створення кластерів та інших новітніх організаційних форм виробничо-господарської діяльності [80];
- забезпечення розвитку прикордонного та міжрегіонального економічного співробітництва;
- про скасування інфраструктурних обмежень, розвитку просторово збалансованої виробничої та соціальної інфраструктури:
- розробка схеми планування гірських територій Українських Карпат, в якій будуть враховані пропозиції щодо розвитку господарського комплексу, транспортної та інженерної інфраструктури, системи розселення, благоустрою навколишнього середовища, заповідника, збереження історико-культурної спадщини, і туристичний потенціал регіону;
- забезпечення розвитку транспортної мережі, систем зв'язку та телекомунікацій, мереж електропостачання;
- забезпечення реконструкції вулично-дорожньої мережі населених пунктів, будівництво і приведення до європейських стандартів доріг, мостів і штучних споруд, що з'єднують гірські поселення та адміністративні центри;
- забезпечення розвитку та облаштування вздовж доріг велосипедних доріжок і об'єктів дорожнього господарства, в тому числі майданчиків для відпочинку та короткострокової зупинки автомобілів, оглядових майданчиків, точок прийому їжі і питної води;
- відновлення і розвиток соціальної інфраструктури (освітньої, культурної, медичної, соціального захисту, правопорядку, фізичної культури і спорту), комунального та побутового обслуговування в гірських поселеннях;
- сприяння розвитку ринкової інфраструктури - створення розгалуженої мережі оптових і роздрібних ринків;
- з розвитку туристичного потенціалу:
- створення національної інформаційної мережі в сфері туризму і курортів, в тому числі через розвиток відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах [82];

— забезпечення збереження та підтримки історико-культурної спадщини та традиційних ремесел місцевого населення, виробництво і продаж місцевих продуктів, мистецтва і народної творчості, збереження традиційної архітектури, землекористування, місцевих порід тварин і різноманітності культурних рослин і сталого використання дикорослих рослин Карпат;

— створення умов для подальшого розвитку сільського та екологічного туризму в Карпатському регіоні;

— забезпечення збалансованого використання природних лікувальних і рекреаційних ресурсів, збереження здатності природних комплексів до самовідтворення;

— будівництво нових та облаштування існуючих туристичних, зокрема велосипедних маршрутів, поблизу пам'яток історії, культури та архітектури;

— забезпечення територіального планування і розвитку транспортної інфраструктури з урахуванням особливостей гірського середовища, необхідності захисту територій, які є маршрутами міграції тварин або мають міжнародне значення, охорони біологічного різноманіття та ландшафтів, а також територій особливої важливості для туризму;

— просування українських Карпат як привабливого туристичного регіону для зростання туристичних потоків;

— просування транскордонного співробітництва для підтримки розвитку сталого туризму;

— забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для людей з обмеженими можливостями та інших мало мобільних груп;

— з екологічної безпеки:

— забезпечення розвитку екологічної мережі Карпат як частини всеєвропейської екологічної мережі, створення і підтримання Карпатської мережі природоохоронних територій, а також реалізація заходів щодо

збереження та сталого управління на територіях за межами охоронних територій [83];

- забезпечення відновлення лісів і оптимізація структури ландшафтів;

- збереження, стале використання та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття Карпат;

- запобігання забрудненню поверхневих і підземних вод;

- поліпшення санітарно-гігієнічного та екологічного стану населених пунктів, створення безпечних умов для життя і здоров'я людини за рахунок впровадження сучасних систем збору, вивезення, переробки та утилізації відходів, в тому числі побутових, а також будівництва систем каналізації;

- забезпечення будівництва та модернізації протиерозійних, гідротехнічних, лавинних споруд, а також заходів щодо захисту від повеней і затоплень, спрямованих на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, заходів по хімічній рекультивациі ґрунтів;

- заходи по захисту ґрунтів від деградації;

- запобігання рекреаційної деградації ландшафтів [84].

Практично у всіх країнах, де простягається Карпатський хребет, є престижні і всесвітньо відомі гірськолижні та інші спортивні курорти. І тільки Україна не повною мірою використовує цю перевагу в напрямку створення гірського зимового відпочинку. Така галузь рекреаційного середовища здатна забезпечити значні надходження до бюджетів усіх рівнів, дати імпульс соціально-економічному прогресу карпатських регіонів, стати каменем сучасного туристичного іміджу України.

Поряд з типовими для будь-якого українського гірськолижного курорту проблемами функціонування і розвитку їх загальна проблема - це подорожі. Практично кожному з цих центрів необхідно модернізувати дорожню інфраструктуру, поліпшити стан доріг як на в'їзді на курорт, так і при русі по

внутрішній дорожній мережі, яка безпосередньо доставляє відпочиваючих на гірськолижні курорти [85].

Для цього вважаємо за доцільне створення (підтримку) господарюючого суб'єкта, який би займався експлуатацією даної ділянки дороги, його поточним ремонтом, а також підтримкою і розвитком дорожньої мережі в регіоні. І хоча ці функції повинен виконувати Облавтодор, додаткове фінансування зацікавлених інвесторів не зашкодить справі і такому підприємству по експлуатації та розвитку дорожньої мережі в районі селища. Славське могло співпрацювати з Облавтодором, координуючи спільні зусилля.

Для комплексного поліпшення рекреаційної та туристичної зон необхідне залучення приватних інвестицій у вигляді фінансування будівництва, ремонту і утримання доріг. Таке фінансування повинно здійснюватися шляхом направлення відповідних фінансових коштів на рахунок замовника таких робіт, тепер це Дорожня служба. При цьому ще одним джерелом фінансування повинні залишатися бюджетні кошти.

Основним стимулом для залучення фінансових ресурсів з приватних коштів є надання податкових пільг до повного (майже повного) відшкодування витрат господарюючого суб'єкта на фінансовий супровід ремонтно-будівельних робіт. Така практика досить перспективна, тому що, по-перше, бізнес відшкодовує витрати на ремонт і будівництво доріг за рахунок пільг, а по-друге, імпульс для розвитку рекреаційних зон отримає за рахунок значного поліпшення інфраструктури.

Важливим механізмом розвитку дорожньої інфраструктури є проведення тендерних процедур з вибору підрядника. Такими виконавцями можуть бути як приватні, так і державні ремонтно-будівельні компанії. Відзначимо також, що в оздоровчо-туристичному комплексі Карпатського регіону також рекомендується відновити і відремонтувати дороги, що з'єднують курортну зону з іншими гірськолижними районами [86].

Крім проблем розвитку дорожньої інфраструктури на більшості гірськолижних курортів України актуальна проблема експлуатації прямої

гірськолижної інфраструктури - підготовка трас, технічний стан обладнання (підйомників і крісельних підйомників), штучне засніжених схилів, їх освітлення та багато іншого. Наприклад, в Славському і його околицях майже на всіх гірськолижних трасах, придатних для катання, встановлені підйомники 70-80-х років минулого століття, термін служби яких давно закінчився. Вони часто виходять з ладу через фізичного зносу, а іноді простоюють весь сезон через відсутність запасних частин.

На наш погляд, необхідно замінити старі санный підйомники, які будуть виводитися з експлуатації, а також встановити крісельні підйомники на нових схилах і трасах, оскільки рекреаційний потенціал Тростяна далеко не вичерпаний. На жаль, через обмеженість коштів і недоліків або відсутності банківського кредитування підприємці, які хочуть розвивати лижну індустрію, часто змушені шукати компроміс між ціною, якістю і комфортом, в результаті придбання і установка більш дешевих, а не нових підйомників імпорного виробництва.

На стан снігового покриву також істотно впливають погодні умови. На жаль, останнім часом спостерігаються значні погодні аномалії - тепла безсніжна зима, іноді з дощами, розмиваючими і без того тонкий шар снігу на схилах. Щоб цього не сталося, всі закордонні гірськолижні курорти і деякі сучасні вітчизняні використовують установки штучного засніження. Досить вночі, коли температура повітря опускається нижче нуля, включити установку штучного снігу, а вранці розгорнути і ущільнити сніговий горб, щоб отримати якісний сніговий покрив, придатний для катання навіть при позитивних температурах [81].

Не маючи технічних засобів для штучного засніжених схилів, власникам гірськолижних комплексів необхідно приділяти особливу увагу природного стану гірських схилів. Однак в цьому плані, як і в інших заходах, в Тростяні та інших районах Славського немає особливої активності у виконанні таких робіт.

Вирішенням цієї проблеми могло б стати створення спеціалізованих сезонних бригад з місцевих робітників, які б організовували схили і стежили за станом схилів в міжсезоння. Такі заходи позитивно вплинуть на рівень зайнятості місцевого населення в цей період. Для фінансування такої діяльності власникам гірськолижних курортів в регіоні слід створити певний фонд і періодично його поповнювати, адже якісна підготовка схилів влітку збільшить кількість клієнтів взимку, а значить, збільшить прибуток тих, хто будує свій бізнес. Ось, безсумнівно покриє вартість внесків до такого фонду.

Варто наголосити на необхідності вечірнього освітлення гірськолижних трас. На деяких маршрутах таких курортів, як «Буковель», Подобовець, і ін. розташовані ліхтарі, потужні прожектори включаються щодня після 18-19 годин, висвітлюючи майже весь схил гори і тим самим даючи можливість активного відпочинку в темряві. Це, безумовно, позитивно позначається на виручці, збільшуючи час роботи. На наш погляд, такий досвід варто впровадити і на інших гірськолижних курортах [82].

Отже, підсумовуючи вищесказане ми можемо виділити п'ять найкращих на сьогодні перспектив розвитку гірськолижного туризму в Українських Карпатах.

Перше - потенціал зростання. До початку ХХІ століття в Україні було приблизно 200 тисяч туристів, які вважали себе гірськолижниками і були готові провести відпочинок на трасі або поруч з трасою. Це був далеко не масовий, а туризм для обраних, фанатів або просто для тих, хто віддавав данину моді.

Для порівняння, в сезоні 2019-2020 років це цифра перевищила позначку два мільйони людей, що далеко не межа.

При оцінці потенціалу можна звернутися до досвіду Польщі. У сусідів 35 мільйонів населення, більше 10 мільйонів щорічно стають на лижі. Важко сказати, коли буде готова Україна поставити майже третину своїх громадян на лижі, але за найближчі три - п'ять років цілком можна розраховувати на збільшення потоку до п'яти разів. Але доведеться підкреслити, що темпи

зростання кількості туристів прямо залежать від розвитку транспортної інфраструктури.

Друге - наявність розкрученого бренду. Буковель, як монополіст, сьогодні гальмує розвиток бізнесу, усуваючи фактор конкуренції, але з іншого боку, Буковель, як бренд, може стати локомотивом розкрутки ареалу зимового туризму українських Карпат. Буковель робить цей вид відпочинку престижним, привабливим, він зумів прищепити інтерес до гірських лиж.

Третє - інтерес інвесторів до розвитку готельного бізнесу в українських Карпатах. Ще в 2002 році в зоні гірськолижного катання в Україні було не більше ста готелів, зараз - це більше трьох тисяч об'єктів розміщення у чотирьох областях, здатних прийняти понад 100 тисяч туристів одночасно.

Важливо відзначити, що навіть зараз, коли Україна знаходиться не в найпростішій економічній і політичній ситуації бізнес продовжує проявляти інтерес до гірськолижної сфери і охоче інвестує в будівництво готелів.

Четверте і п'яте. Розширення географії і тривалості сезону за рахунок з сучасних технологій [83].

Ще 10 років тому важко було собі уявити гірськолижні комплекси для початківців лижників в Києві, Харкові, Черкасах, Чернівцях і тим більше в звичайно не лижній Одеській області. Траси з штучним снігом і сотні пунктів прокату інвентарю зробили цей колись елітний відпочинок масовим. Ну а розширення географії - це, перш за все, збільшення потенційно зацікавлених туристів безпосередньо в горах.

Раніше тільки наявність природного снігу давало можливість покататися на обмеженій кількості трас через кліматичні рамки. Це звужувало сезон, робило відпустку ризикованим (несподівані відлиги для України не рідкість), що в свою чергу, давало можливість неймовірно роздути ціни в пік сезону. Зараз технологія штучного засніження схилів істотно нівелювала цю проблему. У пік сезону ціни як і раніше досить високі, але на початку і ближче до завершення сезону доступні для більшості українців.

Наявність проблем не гасить переваги, якими володіє українська гірськолижна туристична галузь. Швидше за переваги готові виправити ситуацію, що відкриває перед бізнесом широкі можливості [84].

Згідно описаних самих важливих перспектив, виділимо п'ять основних можливостей розвитку гірськолижного курорту в Українських Карпатах.

Перша - об'єднання бізнес операторів.

Об'єднання взагалі дається українцям складно, не виняток і сфера гірськолижного туризму. Проте, тільки об'єднання гравців туристичного бізнесу здатне змусити владу вкладати бюджетні кошти в інфраструктуру регіону. Без розвитку регіону в цілому, і транспортної галузі зокрема, подальший розвиток туризму буде пов'язано з величезними ризиками. Саме об'єднання суб'єктів туристичного бізнесу має дати додаткові можливості при діалозі з владою на всіх рівнях.

Друга - необхідно до кінця скористатися політичною ситуацією відібрати кримських туристів. Анексія Криму зробила Карпати єдиним гірським відпочинком у літній сезон.

Літній відпочинок в Карпатах - став потужним трендом в останні шість років, давши можливість багатьом готелям, орієнтованим на зимовий відпочинок, отримувати доходи влітку. Зараз вкрай необхідно наситити літні пропозиції необхідною кількістю, а головне, якістю активних розваг та екскурсій.

Третя - треба прийти до розуміння, що розширення інтересу до гірських лиж тільки в Україні - не межа. Вже сьогодні українські Карпати в стані пробудити інтерес, наприклад, білорусів[85].

Білорусь - наш прихований резерв. Країна з 10 мільйонами населення, в якій найвища вершина всього 345 метрів над рівнем моря здатна поставити в Україну мільйон лижників на рік.

Можливість четверта - Європа.

З кожним роком кількість туристів з нової Європи зростає. Якщо громадяни старої Європи міцно сидять "на голці" великої гірськолижної

четвірки, то польських, румунських і угорських туристів вже добре чути в Буковелі. Це не межа. Посильне завдання - отримати і Прибалтику. Організувати лоукост з Риги, Вільнюса чи Таллінна в Івано-Франківськ далеко не фантастика. Але тут, на жаль, варто повернутися до проблем. Відсутність персоналу, який володіє англійською мовою і обмеження безготівкового грошового обороту на сьогоднішній день є великим стоп знаком в цьому напрямку.

Можливість п'ята - це абсолютна нерозвиненість по дієвого туризму.

Великі яскраві масові івенти повинні стати новим каталізатором розвитку зимових Карпат. На жаль, ні спортивні федерації, ні гірськолижні комплекси, мабуть, за винятком Буковеля, не займаються популяризацією та організацією цікавих подій взимку в Карпатах. На жаль, для українців не стало трендом поїздки в якості вболівальників на гірськолижні змагання [86].

Таким чином, найбільшою перешкодою для комплексного розвитку індустрії відпочинку в Карпатському регіоні є недосконала інфраструктура. При цьому на перший план виходять питання ефективності інвестицій і приватних інвестицій. Щодо проблем експлуатації гірськолижних трас і розвитку рекреаційного та рекреаційного туризму в Карпатському регіоні можна з упевненістю сказати про необхідність приведення у належний стан дорожньої мережі, важливості будівництва нових сучасних транспортних засобів для перевезення відпочиваючих. прямо на гірськолижні траси і канатні дороги. мовне оновлення гірськолижної інфраструктури на трасах.

ВИСНОВКИ

Гірськолижний туризм належить до особливих видів туризму, оскільки він є комбінованим видом туризму і включає елементи таких видів: лікувально - оздоровчий, рекреаційний, аматорський спорт, екологічний туризм. Гірськолижний туризм є яскраво вираженим сезонним видом туризму. Для створення туристичного продукту гірськолижний туризм є капіталомістким та трудомістким видом туризму. Цей вид туризму має ряд особливостей, що відрізняють його від інших, більш простих видів. Перш за все слід зазначити особливості розміщення в гірськолижному туризмі. Проживання пропонується в спеціалізованих готелях, таких як гірські шале, архітектурно інтегровані в навколишній пейзаж. Готелі розташовані недалеко від гірськолижних схилів. За ступенем складності маршрути поділяються на зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі комплекс додаткових послуг відіграє важливу роль у вартості: послуги інструктора, оренда спорядження, лижний квиток.

Вибір методів дослідження розвитку гірськолижного туризму обумовлюється як природою досліджуваного явища, і завданнями, що ставить собі дослідник. За інших рівних умов саме метод багато в чому визначає глибину проникнення сутність об'єкта дослідження. Таким чином, при дослідженні розвитку гірськолижного туризму необхідно спиратися на комплексний підхід, який дозволить виявити взаємозв'язок між елементами та їх властивостями, взаємодію, як загальну форму зв'язку підсистем, предметів, явищ, що виявляється в тому, що модифікація окремого об'єкта й індустрії стає наслідком зміни іншого.

Аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму є основою для розвитку туризму в Україні не лише зимового, але українські гірськолижні курорти поки не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізуючи проблему якісного розвитку, тури для українських споживачів у гірські райони Європи. В Україні є всі необхідні

умови для розвитку гірськолижного туризму, а для досягнення успіху необхідне належне фінансування, створення програм розвитку, супутніх проектів, вирішення існуючих проблем.

Гірськолижний туризм сформувався в 1950-х роках - коли в містах України з'явилися перші центри (об'єкти) цього виду туризму. Найбільшого розвитку та масовості гірськолижний туризм досяг в Україні на початку 1990-х років, коли щорічно каталися кілька тисяч осіб, а комісії з гірськолижного туризму існували практично при всіх регіональних федераціях туризму. Порівняно з радянським періодом свого розвитку гірськолижний туризм в Україні на сучасному етапі перебуває у стані занепаду. Враховуючи постійне зростання популярності та моди на гірськолижний спорт, а також враховуючи виняткові особливості (унікальні природні ресурси та значний розвиток), розвиток гірськолижного туризму в Україні є надзвичайно перспективним та економічно доцільним. Незважаючи на природну привабливість, легку транспортну доступність, помірні ціни, відсутність мовного бар'єру та інші зручності, більшість українців все ж віддають перевагу подорожам за кордон – до сусідніх Словаччини, Польщі та більш віддалених Туреччини та Австрії. Основна причина цього – відсутність інформації про санаторії та їх реклами, нерозвинена інфраструктура, низький рівень сервісу через майже повну відсутність конкуренції. Проте останніми роками зроблено певні кроки в напрямку розвитку карпатського туризму. Відновлюються існуючі бази та готелі, будуються нові туристичні комплекси тощо.

Розвиток інфраструктури туризму – важливий етап планування процесу використання туристських ресурсів. Яким би привабливим не був туристський ресурс, але доступ до нього залежить від можливості вільного доступу до нього споживача – туриста. Крім того, простого доступу мало, масовий турист вимагає і достатньо комфортних умов свого перебування в місці відвідин.

На даний час у світовій практиці внаслідок дії ряду факторів політичного, економічного та етнокультурного характеру склалися різноманітні національні системи організації управління гірськолижним

туризмом. У західноєвропейських країнах це змішаний тип організації управління, що передбачає поєднання державного управління та приватного підприємництва в розвитку гірськолижного туризму (Франція, Швейцарія, Австрія). Основним завданням держави є збільшення внеску туризму в економіку регіону. Вирішується шляхом: планування розвитку гірськолижного туризму з урахуванням думки місцевого населення, суб'єктів господарювання та інвесторів; надання значних переваг інвесторам; здійснення заходів щодо залучення іноземних туристів; забезпечення самостійності в управлінні.

Серед основних проблеми розвитку гірськолижного туризму в Україні: недостатня поінформованість населення про туристичний потенціал; низький рівень сервісу через практично повну відсутність конкуренції; поганий стан гірськолижних трас та ін. На жаль, в Україні немає реклами національного гірськолижного туристичного продукту, гірськолижних курортів мало, вони технічно погано обладнані і практично не мають інфраструктури для відпочинку та розваг.

Найбільшою перешкодою для комплексного розвитку індустрії відпочинку в Карпатському регіоні є недосконала інфраструктура. При цьому на перший план виходять питання ефективності інвестицій і приватних інвестицій. Щодо проблем експлуатації гірськолижних трас і розвитку рекреаційного та рекреаційного туризму в Карпатському регіоні можна з упевненістю сказати про необхідність приведення у належний стан дорожньої мережі, важливості будівництва нових сучасних транспортних засобів для перевезення відпочиваючих. прямо на гірськолижні траси і канатні дороги. мовне оновлення гірськолижної інфраструктури на трасах.

РЕЗЮМЕ/ RESUME

Тема роботи: «гірськолижний туризм в Україні».

Метою дослідження є оцінка стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Для досягнення мети в роботі було поставлено і вирішено наступні завдання:

- розкрити понятійно-термінологічний апарат дослідження;
- методи дослідження розвитку гірськолижного туризму;
- схарактеризувати гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу України;
- виділити історію розвитку українських гірськолижних курортів;
- розглянути інфраструктуру і технічну оснащеність гірськолижних курортів України;
- визначити особливості управління гірськолижним туристичними центрами в Україні;
- розкрити фактори сталого розвитку гірських територій України;
- розробити план відновлення гірськолижних курортів України..

Об'єктом дослідження є гірськолижний туризм в Україні.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні..

У процесі роботи були застосовані наступні методи і прийоми дослідження: збір, обробка та узагальнення інформації. В роботі застосовувалися наступні види аналізу:

за допомогою методів системного, логічного аналізу та теоретичного узагальнення, було здійснено теоретичне узагальнення основ дослідження гірськолижного туризму;

методи статистичної обробки інформації та методи проблемного та порівняльного аналізу, було використано для аналізу розвитку гірськолижного туризму в Україні

статистичний, графічний, динамічні методи оцінки ефективності інвестиційних проектів стали основою для дослідження перспективи розвитку гірськолижних курортів України у воєнний та післявоєнний час.

У випускній кваліфікаційній роботі досліджено теоретично–методологічні основи дослідження гірськолижного туризму. Проаналізовано розвиток гірськолижного туризму в Україні. Визначено проблеми та перспективи розвитку гірськолижних курортів України у воєнний та післявоєнний час.

Ключові слова: гірськолижний туризм, карпатський регіон, сталий розвиток, гірські території.

RESUME

Topic: «Ski tourism in Ukraine».

The purpose of the study is to assess the state and prospects for the development of ski tourism in Ukraine.

To achieve the goal, the following tasks were set and solved in the work:

- to reveal the conceptual and terminological apparatus of the research;
- methods of research on the development of ski tourism;
- characterize ski resorts as an element of the tourist complex of Ukraine;
- highlight the history of the development of Ukrainian ski resorts;
- consider the infrastructure and technical equipment of ski resorts of Ukraine;
- to determine the peculiarities of the management of ski tourist centers in Ukraine;
- to reveal the factors of sustainable development of mountainous areas of Ukraine;
- to develop a plan for the restoration of Ukrainian ski resorts.

The object of the study is ski tourism in Ukraine.

The subject of the study is the current state and prospects for the development of ski tourism in Ukraine.

In the process of work, the following research methods and techniques were applied: collection, processing and generalization of information. The following types of analysis were used in the work:

with the help of methods of systematic, logical analysis and theoretical generalization, a theoretical generalization of the foundations of the study of ski tourism was carried out;

methods of statistical processing of information and methods of problem and comparative analysis were used to analyze the development of ski tourism in Ukraine

statistical, graphical, dynamic methods of evaluating the effectiveness of investment projects became the basis for researching the prospects for the development of ski resorts in Ukraine during the war and post-war times.

In the final qualification work, the theoretical and methodological foundations of the study of ski tourism were investigated. The development of ski tourism in Ukraine is analyzed. The problems and prospects of the development of ski resorts in Ukraine during the war and post-war period are determined.

Keywords: ski tourism, Carpathian region, sustainable development, mountain areas.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюха Н. В., Індус К. П., Готько Н. М. Концептуальні засади ефективності функціонування ринку туристичних послуг Н. В. Василюха, К. П. Індус, Н. М. Готько. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Економіка». 2020. Вип. 1 (49). Т. 2. С. 177-181.
2. Географія туризму: опор. конспект лекцій; уклад.: Коцупей В. М., Миронов Ю. Б.. - Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2017. 107с
3. Клапчук О. Гірськолижний туризм у Львівській області : сучасний стан та перспектив розвитку / О. Клапчук// *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : географія*. 2019. № 1. Вип. 25. С. 122 - 129.
4. Кузик С.П. Географія міжнародного туризму: навч. посіб.; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 268 с.
5. Капаціла В. І., Мороз О. Ф. // Перспективи розвитку технологій оздоровчого харчування. Спортивний туризм та здоровий спосіб життя : *матеріали студент. наук.-практ. конф.* Львів, 2018. –С. 63–66.
6. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні / Л. В. Марценюк // *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 3. С. 76-82
7. Покоłodна М. М. Рекреаційна географія: навч. посіб. / М. М. Покоłodна ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х. : ХНАМГ, 2012. 274 с.
8. Гафіяк М. І. Лижний туризм / Гафіяк М. І. Київ : Здоров'я, 1977. 68 с.
9. Михайленко Т. І. Проблеми и перспектив функція гірськолижних курортів Карпатського регіону / Т. І. Михайленко, М. А. Молочко, О. В. Вавулова // *Географія та туризм* . 2015. Вип. 33. С. 110 -122.
10. Debarbieux B, Oiry Varacca M, Rudaz G, Maselli D, Kohler T, Jurek M (eds.). 2014. *Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities. Sustainable Mountain Development Series*. Geneva, Switzerland: UNIGE, CDE, SDC, pp. 108

11. Сажнєва Н. М. Рекреаційна географія: навч. посібник / Н. М. Сажнєва ; Мелітополь : Люкс, 2018. 329 с.
12. Смаль І. В. Географія туризму: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Смаль Ігор. - Ніжин : Лисенко М. М. [вид.], 2011. 574 с.
13. Ярченко Ю. В. Географія туризму: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Ю. В. Ярченко ; Маріуполь : ПДТУ, 2019. 226 с.
14. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти / [А. К. Бабіченко та ін.] ; за ред. А. К. Бабіченка ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т", Нац. фармацевт. ун-т. Харків : Друкарня Мадрид, 2021. 133 с.
15. Основи й методи наукових досліджень у фізичній географії: навч. посіб. / Д. І. Ковалишин [та ін.] ; [наук. ред. Сивий М. Я.]. Тернопіль : Астон, 2014. 259 с.
16. Важинський С. Е. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Держ. служба України з надзвичайн. ситуацій, Нац. ун-т цивіл. захисту України. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 257 с.
17. Киричок, П. О. Спеціальні методи наукових досліджень: підруч. за програмою "Доктор філософії" для техн. спец. ун-ту / П. О. Киричок, С. В. Струтинський, В. Г. Олійник ; Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". Київ : АртЕк, 2016. 592 с.
18. Макаренко Н. О. Основи наукових досліджень і методика та організація їх проведення: посіб. / Н. О. Макаренко, О. Г. Гринь, С. Г. Пліс ; Донбас. держ. машинобуд. акад. (ДДМА). - Краматорськ ДДМА, 2019. 175 с.
19. Підгорний А. З. Статистика: навчальний посібник / А. З. Підгорний, І. Г. Готліб, К. В. Вітковська / за ред. А. З. Підгорного. Одеса, 2013. 106 с.
20. Підгорний А. З. Міжнародна статистика: навч. посіб. / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко, О. П. Русєва. Одеса: ОНЕУ, 2012. 162 с

21. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону : монографія // А. З. Підгорний, О. В. Самотоєнкова, О. Г. Милашко та ін. Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2016. 218 с.
22. Капаціла В. І. Розвиток гірськолижного туризму у Західному регіоні України. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи : наук. моногр. за заг. ред. М. Лук'янченка, В. Куриш [та ін.]. Дрогобич, 2019. С. 177 - 182.
23. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
24. Луцький В. Я. Гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу Українських Карпат / *Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія "Фізична культура"*. Івано - Франківськ : Плай, 2017. Вип. 13 - С. 91– 98.
25. Мандюк Н. Л. Територіальна та функціональна структура гірськолижного туризму Карпатський регіон України / Н. Л. Мандюк // *Вісник Львівського університету: Сер.: Географічна*. 2018. Вип. 43, ч. 1. С. 221 -226.
26. Троценко Л. Гірськолижний туризм як рекреаційно-оздоровча діяльність у сучасному середовищі// Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VIII Всеукр. наук.- практ. конф. з міжнар. участю. Львів, 2012. С. 316–318.
27. Гулич О.І. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння/ НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2014. 56 с.
28. Туристичні об'єкти Закарпатської області: Збірник / Р.В. Корсак, М.В. Корсак, М.В. Гребенюк. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2017. 416 с
29. Магійович Р. І. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу в Західному регіоні / Р. І. Магійович, О. В. Пилип'як, О. О. Шкрібинець// *Науковий вісник : зб. наук.-техн. пр. Львівського лісотехнічного університету*. 2018. Вип. 18.7. С. 164–169.

- 30.Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П. О. Масляк. К. : Знання, 2018. 343 с.
- 31.Луцький В. Я. Гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу Українських Карпат / В. Я. Луцький // *Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія "Фізична культура"*. Івано-Франківськ : Плай, 2011. Вип. 13 С. 91–98.
- 32.Мандюк Н. Л. Територіальна та функціональна структура гірськолижного туризму Карпатського регіону України / Н. Л. Мандюк // *Вісник Львівського університету: Сер.: Географічна*. 2013. Вип.43, ч.1 . С. 221-226
- 33.Михайленко Т. І. Проблеми и перспективи функціонування гірськолижних курортів Карпатського регіону / Т. І. Михайленко, М. А. Молочко, О. В. Вавулова // *Географія та туризм*. 2015. Вип. 33. С. 110-122.
- 34.Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / Л.П.Дядечко К.: Центр учбової літератури, 2015. 224 с.
- 35.Маланюк Т.З. Краєзнавство і туризм : Навч. посібник / Т.З. Маланюк. Івано-Франківськ, 2016. С. 119.
- 36.Історія туризму на Прикарпатті URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=6751&chapter=1>.
37. Клапчук В. Туризм та відпочинок на Гуцульщині у другій половині XIX – першій третині XX століть. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*: зб. наук. пр. Львів: Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, 2008. Вип.17. С.80–87.
- 38.Луцький Я. Історія туризму на Прикарпатті. Я. Луцький. *Джерела*. 1999. №3. С.15–21.
- 39.Петранівський В. Л. Галицька карпатська туристська інфраструктура: історичний аспект (друга половина XIX ст. - 1939 рік). *Франкова криниця*. 2004. - № 38-39 (1034- 1035). С. 4;

40. Карашецький Я. З. Формування архітектури будівель гірських туристичних притулків. Я. З. Карашецький, Ю. А. Рочняк. *Архітектура* : [збірник наукових праць] № 674 Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. С. 72–79.
41. Заставний Ф.Д. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Заставний Ф.Д., Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. К.: Знання, 2006. 575 с.
42. Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Galicyi, Bukowinie, Spizu, Orawie i Slasku Cieszynskim/ Orłowicz M. Lwow, 1914 С. 233.;
43. Orłowicz M. Co zwiedzac w Galicji?/ Wskazowki dla turystow/ Orłowicz M. Lwow, 1913 –С. 15.;
44. Лисяк О. Альманах КЛК 1924-1984. Львів Munchen – New York.// Лисяк О., Гавриляк Р., Гнатківський В., Купчинський Ю., Слупчинський О. Видавництво Карпатського лещетарського клубу, -Нью-Йорк, 1989р. С.16, 31.;
45. Рутинський М.Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України/ Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Чернівці : Книги-XXI, 2008. С.68, 70;
46. Коростів туристичний. З історії туризму на Сколівщині / Офіційний сайт Національного природного парку «Сколівські Бескиди. URL: <http://skole.org.ua/korostiv2.html>
47. Шульга Г.М. Архітектурно-планувальна організація гірськолижних комплексів (на прикладі Українських Карпат): дис. на здобуття вченого ступеня кандидата архітектури: Київ, 1990. С. 20- 21;
48. Базилевич Н. М. Лижний спорт: навчально-методичний посібник Базилевич Н. М./ Переяслав-Хмельницький, 2010р. 161 с.;
49. Лавитський А. Як створювався Тростян. Лавитський А., Радигіна К. Техніка молоді N 1. 1979.
50. Режим доступу: <http://horizont-al.com/index.php?id=104&tab=68>;
51. Офіційний сайт міста Яремче URL: <http://yaremche.org/district/52>;

- 52.Скаврон Б. Втрачена олімпіада. *Галицький кореспондент* URL: <http://gk-press.if.ua/node/3484>.
- 53.Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України. К.: Либідь, 2014. 284с.
- 54.Ткаченко Т.І. Індикатори розвитку туризму: методичні та практичні аспекти // *Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози*. К.: КУТЕП, 2015. С. 81
- 55.Бець Т.М., Брунець Б.Р. Принципи формування туристичної інфраструктури. *Туризм та географія: науковий збірник* 2012. Випуск № 21. С.8-15
- 56.CARPATHIANS TOURS: URL:
<https://greentourua.com/tourcats/carpathians/>
- 57.Ski resorts Ukrainian Carpathians URL: <https://www.skiresort.info/ski-resorts/ukrainian-carpathians>
- 58.Гірськолижний туризм Закарпатської області URL:
http://www.transcarpathiatour.com.ua/ru/tour_mount
- 59.Гірськолижні курорти поблизу Львова: / URL: <https://lviv-online.com/ua/articles/hirskolyzhni-kurorty-poblyzu-lvova/>
- 60.Туристический комплекс "Захар Беркут" с. Волосянка URL:
<https://zaharberkut.ua/ru/winter-holidays-ski-slopes/>
- 61.Головне управління статистики у Львівській області. URL:
https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php?241111
- 62.Горнолыжные курорты Ивано - Франковской области URL:
<http://bukovel.glo.ua/podborki/gornolyzhnye-kurorty-ivano-frankovskoj-oblasti.html>
- 63.Гірськолижний курорт Буковель URL: <http://bukovel.city>
- 64.Головне управління статистики у Івано-Франківській області. URL:
<https://ifstat.gov.ua>
- 65.Гірськолижний туризм Закарпатської області URL:
http://www.transcarpathiatour.com.ua/ru/tour_mount

- 66.Гірськолижний курорт Драгобрат URL: <https://www.drago-brat.com/>
- 67.Гірськолижний курорт Подобавець URL: http://www.podobovets.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=1
- 68.Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/tur_potoki.pdf
- 69.Державна програма розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. Київ, 2013. 60 с.
- 70.Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- 71.Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді URL: <http://tourismcenter.if.ua/>
- 72.Концепція розвитку гірських територій українських Карпат. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2019-%D1%80#Text>
- 73.Проблеми розвитку міжнародного туризму в Україні / А. А. Терехух, О. П. Макар, Г. Я.Ільницька // *Молодий вчений*. 2015. № 11(2). С. 126-129.
- 74.Семенова М.В.. Господарсько-правове регулювання туристичної діяльності: монографія / М. В. Семенова ; Харків : Оберіг, 2019. 193 с.
- 75.Торяник В. М. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. / В. М. Торяник, П. В. Макушев ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуж. юриста України О. В. Негодченка ; Дніпропетровськ : ВНПЗ "ДГУ", 2016. 255 с.
- 76.Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року URL:<https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-regionalnogo-rozvytku-cherniveczkoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>
- 77.Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років URL:<https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027->

- roku/regionalna-strategiya-rozvytku-zakarpatskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv/
78. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки
URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/strategiya-rozvytku-ivano-frankivskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/>
79. Стратегія розвитку гірських територій Львівської області на 2018 – 2022 роки
URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/Strategiya-rozvytku-girskih-teritoriy-Lvivskoyi-oblasti-na-2018-2022-roki.pdf>
80. Стале природокористування у Карпатському регіоні України: оцінка, проблеми, перспективи (наукова доповідь) / [В. С. Кравців, П. В. Жук, О. І. Гулич та ін.] ; НАН України. Інститут регіональних досліджень ; [наук. ред. В. С. Кравців]. Львів, 2019. 120 с.
81. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Конвенцію прийнято 22.05.2003 р., ратифіковано Законом України №1672-IV від 07.04.2004 р.) URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_164
82. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Гірські території: проблеми та перспективи розвитку : [зб. наук. пр.] / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). Львів, 2020. Вип. 1 (93). 454 с.
83. Кравців В. С. Концептуальні засади розробки та реалізації державної програми сталого розвитку Українських Карпат / В. С. Кравців, П. В. Жук // *Економіка України*. 2018. № 1. С. 4-11.
84. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку : монографія у 8 томах НАН України. Інститут регіональних досліджень ; наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2018. Том 1. Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал відп. ред. В. С. Кравців. 336 с.

85. Сталый розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір : Рекомендація Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи Новини Закарпаття. 2020. 9 листопада.
86. Управління розвитком гірських територій: зарубіжний досвід В. С. Кравців, Ю. І. Стадницький, В. В. Демченко та ін. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України. 2021. 69 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

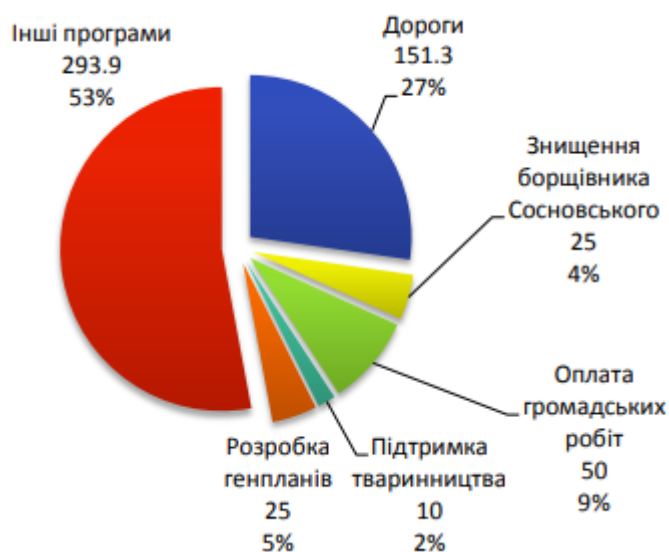

Рис. А.1. Структура програмних видатків місцевих бюджетів гірських територій Львівської області у 2021 році – Турківський район

Рис. А.2. Структура програмних видатків місцевих бюджетів гірських територій Львівської області у 2021 році – Сколівський район

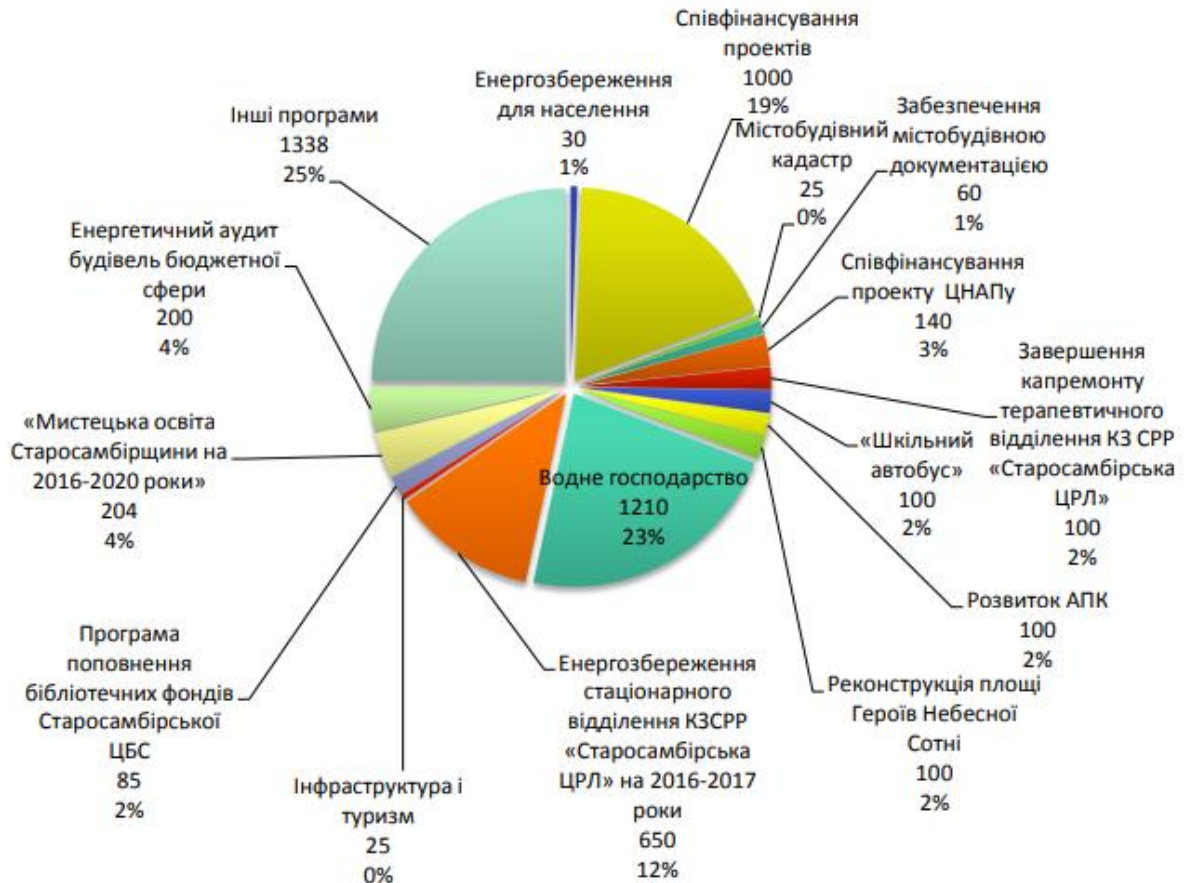

Рис. А.3. Структура програмних видатків місцевих бюджетів гірських територій Львівської області у 2021 році – Старосамбірський район

Рис. А.4. Структура програмних видатків місцевих бюджетів гірських територій Львівської області у 2021 році – Дрогобицький район

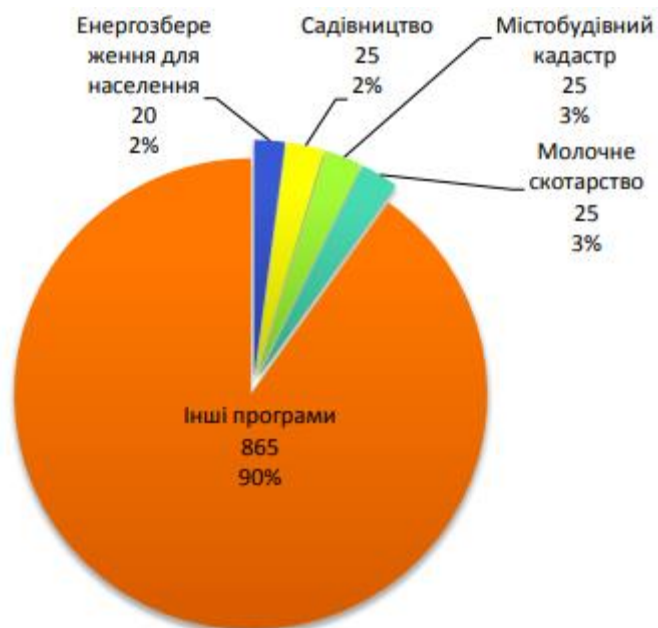

Рис. А.5. Структура програмних видатків місцевих бюджетів гірських територій Львівської області у 2021 році – Самбірський район